

**МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ**

**Министерство образования и науки Республики Башкортостан**

**Администрация МР Мечетлинского района РБ**

**МОБУ СОШ д.Юнусово**

РАССМОТРЕНО  
на заседании ШМО  
Протокол № 1  
от 23. 08. 2023 г.

СОГЛАСОВАНО  
Заместитель  
директора по УВР  
*А.В. Хаерзаманова*  
Хаерзаманова А.В.  
Протокол №1  
от «23» августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО  
Директор  
*М.Г. Фаттахова*  
Фаттахова М.Г.  
Приказ №80  
от 23.08.2023 г.



**РАБОЧАЯ ПРОГРАММА**

**учебного предмета**

**«Литературное чтение на родном (башкирском) языке»**

**для обучающихся 1-4 классов**

Составитель: Вахитова Райхана Галимьяновна  
учитель начальных классов

**д.Юнусово2023**

## ЙӨКМӨТКЕҢЕ

АҢЛАТМАЛЫ ЯЗЫУ.....

«Туған (башкорт) телдә әзәби укыу» укыу предметына дөйөм характеристика.....

«Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» укыу предметының максаты һәм  
бурыстары.....

«Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» укыу предметының өлгө программаһының  
төп йөкмөткә һызығы.....

«Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» укыу предметының укыу планындағы  
урыны.....

**«ТУҒАН (БАШКОРТ) ТЕЛЕНДӘ ӘЗӘБИ УКЫУ» УКЫУ ПРЕДМЕТЫНЫҢ  
ЙӨКМӨТКЕҢЕ**

1-се класс

2-се класс

3-сө класс

4-се класс

**«ТУҒАН (БАШКОРТ) ТЕЛЕНДӘ ӘЗӘБИ УКЫУ» УКЫУ ПРЕДМЕТЫН  
ҮЗЛӘШТЕРЕҮЗЕҢ ПЛАНЛАШТЫРЫЛҒАН ҺӨЗӨМТӘЛӘРЕ.....**

Шәхси һөзөмтәләр.....

Метапредмет һөзөмтәләр.....

Предмет һөзөмтәләре.....

1-се класс

2-се класс

3-сө класс

4-се класс

**ТЕМАТИК ПЛАНЛАШТЫРЫУ**

1-се класс

2-се класс

3-сө класс

4-се класс

**КУШЫМТАЛАР**

## АҢЛАТМА ЯЗЫУ

Башланғыс дөйөм белем биреүзең 1-4 кластары өсөн «Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» укыу предметының эш программаһы (артабан – Программа) һәр укыу йылына предметтың йөкмәткеһен, укытыузың төп методик стратегияларын, «Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» укыу предметы алымдары аша укыусыларзы тәрбиәләү юлдарын билдәләй.

Программаның норматив базаһы:

– Рәсәй Федерацияһының конституцияһы;

– «Рәсәй Федерацияһында мәғариф тураһында» Федераль законы (29.12.2012, №273-ФЗ);

– «Рәсәй халыктары телдәре тураһында» Рәсәй Федерацияһы законы (үзгәреш һәм өстәлмәләр менән) (25.10.1991 №1807-1);

– Башланғыс дөйөм белем биреүзең Федераль дәүләт белем биреү стандарттары (Рәсәй Федерацияһының мәғариф министрлығы тарафынан 31.05.2021 раҗланған, № 286);

– Башланғыс дөйөм белем биреүзең өлгө төп белем биреү программалары (дөйөм белем биреү буйынса федераль укытыу-методик берләшмәһе карары менән раҗланған, протокол № 1/22 18.03.2022);

– Өлгө тәрбиә программалары(дөйөм белем биреү буйынса федераль укытыу-методик берләшмәһе карары менән раҗланған, протокол № 3/22 23.06.2022).

Программа нигезендә федераль дәүләт белем биреү стандарттарының методологияһын тәшкил иткән системалы эшмәкәрлек карашы ята.

Программа Башкортостан Республикаһының һәм Рәсәй Федерацияһының башланғыс дөйөм белем туған (башкорт) телендә алып барылған мәғариф ойошмалары өсөн эшләнде, ул шулай ук «Туған тел һәм туған телдә әзәби укыу» предмет өлкәһен алып барған укытыусыларға методик ярҙам күрһәтеүгә лә йүнәлтелгән.

Программа йөкмәткеһе системалы эшмәкәрлек принцибына ярашлы төзөлгән һәм федераль дәүләт белем биреү стандарттарының «Туған телдә әзәби укыу»

предмет өлкәненә каралған башланғыс дөйөм белем биреү программаның үзләтерәү һөзөмтәләренә ирешәүгә йүнәлтелгән.

Программа башкорт телендә аралашкан һәм үз телен белгән укыусылар өсөн төзөлгән. Дәрәслек һәм эш программаһын төзөүсә авторзәр укыу материалының күләмен һәм йөкмәткән кинәйтә, балаларзы үстәрәү һәи тәрбиәләүгә булышлык иткән эш төрзәрән тәкдим итә ала.

Эш программаһын тормошка ашырыуза белем биреү ойошмаһы һәр төрлө белем биреү технологияларын, электрон укытыу сараларын, дистанцион укытыу ресурстарын кулланыу хокуғына эйә. Шулай ук Программаны үзләштерәүзә модуль принцибы ла кулланылырға мөмкин.

Укыусыларзың белемгә ихтыяжын һәм кызыкһыныуларын кәнәғәтләндәрәү максатында үзләштерелә торған программа сиктәрәндә мәғариф ойошмаларының локаль акттарында каралған тәртиптә индивидуаль укыу, шул исәптән тизләтелгән укытыу пландары эшләнеү мөмкинлегә лә күз уңында тотола.

Программа йөкмәткеһә дәрәстән тыш эшмәкәрлектә лә тормошка ашырыла ала: предмет азналыктары, экскурсиялар, мәктәп кимәлендәгә тематик саралар, конкурстар һ.б.

### **«Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» укыу предметына дөйөм характеристика**

Туған әзәбиәт – тормошто танып-белеүзәң үзәнсәлеклә ысулы, төп милли-мәзәни киммәт һәм донъя мәзәниәте күренешә, әхлак һәм традицияларзы һаклау һәм тапшырыу сараһы.

Туған (башкорт) телендә әзәби укыу – башланғыс класс укыусыларын әзәрләү системаһында мөһим предметтарзың берәһә, сөнки ул укыусыларзың донъяны позитив һәм тулайым кабул итәүенә, әхлак һәм яуаплы үзәң тәрбиәләүгә булышлык итә.

Шулай ук предмет саралары ярзамында укыусыларзың функциональ грамоталылығы формалаша. Туған (башкорт) телендә әзәби укыу курсың уңышлы үзләштерәү, туған тел, рус теле һәм рус телендә әзәби укыу менән предме-ара бәйләнешән һәм шулай ук «Туған (башкорт) әзәбиәте (5-9-сы

кластар)» дисциплинаһы менән бәйләнеште иҫәпкә алып, башланғыс белем биреүзәге башка предметтарҙы һөҙөмтәле өйрәнеүгә булышлыҡ итә.

Башланғыс белем биреү кимәлендә туған әҙәбиәттә өйрәнеү динамик укыуҙың дөйөм укыу күнекмәһен һәм текст, мәғлүмәт менән эшлэй белеү һәләтен формалаштыра, шулай укыуһының күзәтә, сағыштыра, анализлай, эзләнеү эштәре процесында укыу материалын дөйөмләштерә белеүзәрендә сағылыш тапкан психик функцияларын (телмәр, фекерләү, хәтер, иғтибар һ.б.) үстерә.

«Туған (башкорт) теленән әҙәби укыу» курсы нигезендә башкорт әҙәбиәтенә милли мәзәниәттәр өсөн берҙәм киммәттәр системаһы коды булыу идеяһы ята. Әҙәбиәт ул киммәттәрҙе һаҡлау ғына түгел, үсеп килеүсә быуынға тапшырыу, бала аңында бөгөнгө менән киләсәктә бәйләп тороуһы сара ла булып тора.

Укыу предметы йөкмәткәһенә башкорт теленә тәржемә ителгән Рәсәй һәм сит ил әҙәбиәте индерелгән. Улар араһында рус классиктары А.С.Пушкин, Л.Н.Толстой, А.П.Чехов, Н.А.Некрасов һәм билдәле балалар язуһылары В.А.Осеева, В.В.Бианки әсәрҙәре айырым урын алып тора.

Бынан тыш «Туған (башкорт) телендә әҙәби укыу» өлгө программаһының материалы укыуһыларҙы донъя фольклоры (украин, татар, дағыстан, рус, һинд, япон, халыҡ әкиәттәре); рус әҙәбиәте әсәрҙәре (М.Пришвин, С.Михалков, П.Синявский, В.Маяковский һ.б.); сит ил әҙәбиәте әсәрҙәре (Э.Хемингуэй, О.Уайльд, бер туған Гриммдар, Ш.Перро һ.б.) менән таныштырыуға йүнәлтелгән.

Үрҙә һанап үтелгән текстар балаларға граждандыҡ, патриотик, әхлаҡ, хезмәт, экологик тәрбиә биреүҙә максат итеп куя, әҙәбиәттә милли һәм донъяуи мәзәни күренеш итеп күзалларға мөмкинлек бирә.

### **«Туған (башкорт) телендә әҙәби укыу» укыу предметының максаты һәм бурыстары**

«Туған (башкорт) телендә әҙәби укыу» укыу предметының максаты – башкорт телендә дөрөс, аңлы, йүгерек һәм тасуири укырға өйрәтәү; телмәр эшмәкәрлеген үстерәү; әхлаҡ нормаларын формалаштырыу һәм туған мәзәниәтебезҙың мөһим өлөшө булған әҙәбиәткә үзенсәлекле караш тәрбиәләү.

«Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» укыу предметының бурыстары:

- әзәби укыу материалы аша танып белеү һәләтлектәрен һәм төрлө текстарзың йөкмәткеһен һәм үзенсәлектәрен аңлау, баһалау, анализлау;
- тарихи-мәзәни, әхлак, эстетик киммәттәр сығанағы булған әзәбиәткә кызыкһыныу уятыу;
- башкорт әзәбиәте әсәрҙәрен өйрәнәү нигезендә туған (башкорт) теленә әзәби-эстетик мөмкинлектәре тураһында белемдәрен тулыландырыу;
- телмәр эшмәкәрлегенә бәтә төрҙәрен дә үстәрәү, укылған әсәрҙәр темаһы буйынса телдән һәм язма фекерҙәр формалаштырыу тәҗрибәһе булдырыу.

**«Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» укыу предметының өлгө  
программаһының төп йөкмәтке һызығы**

Программала укыу предметының йөкмәткеһе түбәндәге бүлектәргә тора: «Мин укый беләм!» (1-се ласс), «Укы, уйла, фекерлә!» (2-се класс), «Белем көнө» (3-сө класс), «Мәктәбем – тыуған йортом» (4-се класс). Был бүлектәргә башкорт классиктарының һәм заман язусыларының әсәрҙәре индерелгән.

Балаларҙа граждандыҡ һәм патриот сифаттары тәрбиәләүгә булышлыҡ иткән әсәрҙәргә айырым урын бирелгән. Бындай әсәрҙәр «Күңел матурлығы һәм матур ғәзәттәр иленә сәйәхәт» (1-се класс), «Тыуған ерем, тыуған йортом – күңелем нуры» (2-се класс), «Минәң йортом, минәң илем, минәң халкым – минәң киләсәгем» (3-сө класс), «Тыуған илендә тарихын бел!» (4-се класс) бүлектәрендә бирелгән. Әсәрҙәргә йөкмәткеһе Тыуған ил, тыуған ер, тыуған ер байлығы, ата-бабаларыбыҙ мирасы һ.б. төшөнсәләрен аса. Шулай итеп, Программала әзәби әсәрҙәргә һайлап алыуҙың төп принцибы текстарзың Тыуған илгә һөйөү һәм уның байлығына һаҡсыл караш тәрбиәләү йүнәлешле булыуы тора.

Әхлак сифаттарын формалаштырыуға ла Программала зур иғтибар бирелә. Бындай йүнәлешле текстар «Әзәп төбө – матур ғәзәт» (2-се класс), «Башкарған эштәр һүзәргә карағанда күберәк һөйләй» (3-сө класс), «Дуслықтың кәзәрен бел!» (4-се класс) бүлектәрендә урын алған. Улар балаларҙы кешенә эске донъяһын таний белергә кызыкһындыра, тормош киммәттәре һәм тиһтерҙәре

менән аралашыуза мораль-әхлак кағизәләре тураһында уйланырға мәжбүр итә. Әсәрзәр балаларзың йәш үзенсәлектәренә тап килерлек, уларзың психологик үзенсәлектәрен иҫәпкә алып һайланған.

Балаларза сәләмәт тормошка карата ыңғай караш формалаштырған һәм хезмәт тәрбиәһен сағылдырған «Әсәйзәр һәм кескәйзәр» (1-се класс), «Байлык, муллык, именлек – ныкыш хезмәт емеше» (2-се класс), «Кешене хезмәт бизәй» (4-се класс) бүлектәренә индерелгән әсәрзәр мөһим урын биләй.

Программаға индерелгән әсәр геройзарының күбәһе – кесе йәштәге мәктәп балаларының тиҫтерзәре, улар кабул итеү аша укыусылар үззәре өсөн мотлак булған мәзәни-тарихи төшөнсәләрзе аса, үзләштерә. Шулай ук Программала балалык донъяһын төрлө дәүерзәрзе аскан, уларзың үсеш юлын, характеры сынығыузы һәм әхлак йүнәләштәре формалаштырыузы күрһәткән әсәрзәр индерелгән. Һайлап алынған әсәрзәр балаларға тиҫтерзәре күзлегенән башкорт әзәбиәтен төрлө тарихи дәүерзәрзе үзләштерергә мөмкинлек бирә. Бынан тыш, Программала хәзерге әзәбиәт әсәрзәренә лә ярайһы урын бирелгән, был әсәрзәрзың йөкмәткәһе заман балаларына якын һәм аңлайышлы.

Региондың милли-мәзәни үзенсәлектәрен иҫәпкә алып, укытыусылар якташ языусыларының әсәрзәрен дә индерә ала.

### **«Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» укыу предметының укыу планындағы урыны**

Федераль дәүләт белем биреү стандарттарына ярашлы рәүештә «Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» укыу предметы «Туған тел һәм туған телдә әзәби укыу» предмет өлкәһенә инә һәм мотлак өйрәнелергә тейеш предмет булып иҫәпләнә.

Системалы курс буларак, туған (башкорт) телдә әзәби укыу 1-се класта, «Әлифба» дәреслегә буйынса «Грамотаға өйрәтеү» курсы тамамланғас, башлана.

Укытыу башкорт телендә алып барылған белем биреү ойошмаларында предметты өйрәнеүгә 1-се класта – 34 сәғәт (азнаға 1 сәғәттән 17 азна), 2-се класта

– 68 сәғәт (азнаға 2 сәғәттән 34 азна), 3-сө класта – 68 сәғәт (азнаға 2 сәғәттән 34 азна), 4-се класта 50 сәғәт (азнаға 1,5 сәғәттән 34 азна) бирелә.

Шулай итеп, дүрт йыл өйрәнеүгә 1-4 –се кластарға дөйөм сәғәттәр һаны 220 сәғәт тәшкил итә.

## «ТУҒАН (БАШКОРТ) ТЕЛЕНДӘ ӘЗӘБИ УКЫУ» УКЫУ ПРЕДМЕТЫНЫҢ ЙӨКМӘТКЕҢЕ

### 1-се класс

#### **1-се бүлек «Мин укый беләм»**

Д. Талхина. «Китап» шиғыры. М. Дилмөхәмәтов. «Белгем килә!». Н. Грахов. «Ни өсөн?». Ш. Бабич. «Әй, китап!». Художестволы әсәр. Жанр. Шиғыри әсәр. Уның темаһы һәм исеме. Төп фекер. Шиғыр юлдары. Дүрт юллыктар. Китап - белем, мәғлүмәт алыу, укыусының шәхесен үстөрөү сығанағы.

#### **2-се бүлек «Әкиәт укырға яратам»**

«Шалқан» рус халык әкиәте (К. Иванов тәржемәһе). Ж.Кейекбаев. «Айыу ниңә койрокһоз» әкиәте. «Башак» украин халык әкиәте (А. Йәғәфәрова тәржемәһе). Л. Толстой. «Тейен менән бүре» әкиәте (Ш.Насиров тәржемәһе).

Әкиәт әзәби жанр буларак кабул ителә. Уның темаһы (исеме). Халык әкиәте төрөн билдәләү (хайуандар тураһында, көнкүреш, тылсымлы). Әсәр геройзари (ыңғай, кире). Уларзың кылыктарын баһалау. Әкиәттең төп фекере.

#### **3-сө бүлек «Атай – ғаилә башлығы»**

Ф. Сынбулатова. «Атай – ғаилә башлығы» хикәйәһе. Р. Хәйри. «Атай менән һөйләшеү» хикәйәһе. Л. Толстой. «Атай менән улдар» хикәйәһе (Ш.Насиров тәржемәһе). Башкорт халык әкиәте «Кем байырак?»

Хикәйә әзәби жанр буларак бирелә. Тексттың йөкмәткеһе. Хикәйәнең мәғәнәүи өлөштәре. Абзац. Абзацтың төп фекере. Әкиәттең исеме. Әсәр



йөкмәткеренен төп фекерен аскан төп һүзәр. Әсәргә иллюстрациялар. Геройзар, уларзың кылыктары. Әсәрзең тәрбиәүи әһәмиәте. Атай – ғаилә башлығы, туйындырыусы. Ғаилә киммәттәренә ихтирам тәрбиәләү.

#### **4-се бүлек «Әсәйзәр һәм кескәйзә»**

Л. Толстой. «Иң-иң матуры» (Ш.Насиров тәржемәһе) хикәйәһе. Н. Иҗәнбәт. «Иң матур һүз» шиғыры. Татар халык әкиәте «Өс кыз». Ф. Ғөбәйзуллина. «Минәң әсәйем кем?». В. Осеева. «Улдар» хикәйәһе (тәржемәсәһе билдәһез). Е. Пермьяк. «Ете кат үлсә, бер кат киҗ» әкиәте (М. Игебаева тәржемәһе).

Бүлектәң төп темалары - әсәненң үз балаһына һөйөүе һәм баланың әсәһенә һөйөүе. Әсәр башының мәғәнәһе. Һөйләмдәр, текст мәғәнәһе һалынған текст фрагменты. Әсәр геройзары.

#### **5-се бүлек «Күңел һәм кылыктар матурлығы иленә сәйәхәт»**

Н. Игеҙйәнова. «Бәхәс» хикәйәһе. Р. Ниғмәтуллин. «Тәрбиәһез өйрәк бәпкәһе» әкиәте. Б. Байым. «Ак тасмалы кыз» хикәйәһе.

Тыуған як тәбиғәтенен матурлығын, тирә-як мөхит күренештәрен тасуирлаусы, шулай ук кешелек мөнәсәбәттәренен, кылыктарының матурлығын һүрәтләүсә хикәйәләр. Кешененң тышкы һәм әске матурлығы. Акылы, кылығы һәм тышкы киәфәте - кешененң әске һәм тышкы матурлығы индикаторзары. Тема һәм текстың төп фекере. Әсәрзең авторы һәм геройы. Авторзың геройға мөнәсәбәте. Укыусыларзың геройға мөнәсәбәте.

### **2-се класс**

#### **1-се бүлек «Укы, уйлан, фекер йөрөт!»**

Ф. Туғызбаева. «Мин - укыусы» шиғыры. М. Ғәли. «Укы, әшлә, акыл йый». З. Күскилдина «Канатһыз турғай» әкиәте.

Әсәр. Шиғри әсәрзең исеме. Шиғри әсәрзең (рифма, ритм) үзенсәлектәре. Әкиәт, уның сюжет һызаттары. Әкиәт мәғәнәһе. Китап - белем, мәғлүмәт алыу сығанағы.

#### **2-се бүлек «Халык ижады ынйылары»**

Бишек йырзары. Б. Искужин. «Әшкәк-бәшкәк» халык уйыны. «Ак

тирэк, күк тирэк» халык уйыны. Бармак уйындары. Такмактар.

Фольклордың бәләкәй жанрлары: бишек йырлары, такмактар, халык уйындары. Бәләкәй фольклор жанрындағы әсәрзәрзең уйы. Әсәрзәрзең сюжет йөкмәткеһе. Халык ижадының тәғәйенләнеш һәм уның тәрбиәүи әһәмиәте

### **3-сө бүлек «Әкиәт укырға яратам!»**

Башкорт халык әкиәте «Төлкө менән әтәс». Дағыстан халык әкиәте «Батыр малай» (А. Йәғәфәрова тәржемәһе). М. Пришвин. «Ак муйынсақ» хикәйәһе (тәржемәсәһе билдәһез). С. Михалков. «Һөзөшкөм килә» хикәйәһе (Ш. Биккол тәржемәһе). «Төлкө менән кәзә тәкәһе» рус халык әкиәте (А. Йәғәфәрова тәржемәһе).

Тема һәм әкиәт геройлары. Текстның мәғәнәи өлөштәре. Һәр бүлектән башы, төп өлөшө, азағы, үзенсәлектәре. Мәғәнәүи өлөштәрзең микротемалары. Вақиға урыны, вақыты, тирә-як мөхит.

### **4-се бүлек «Яратқан шиғырҙарым»**

Ф. Туғызбаева. «Әсәйем кулдары» шиғыры. А. Игебаев. «Өйрәнгән ул әзергә», «Тыуған як» шиғырҙарын тыңларға мөмкин. Д. Талхина. «Йәй» шиғыры. Ф. Туғызбаева. «Балықсы Айуған бабай» хикәйәһе. «Бесәйзең өйө яна» рус халык әкиәте (А. Йәғәфәрова тәржемәһе). «Һайысқан бутка бишергән» емеше (тәржемәсәһе билдәһез).

Шиғри әсәрзең (рифма, ритм) үзенсәлектәрен кабатлау. Геройдың портретын, кылыктарын, автордың геройға мөнәсәбәтен һәм укыусының геройға мөнәсәбәтен сағылдырған һүззәр, һүзбәйләнештәр.

### **«Башкорт халык ижады ынйылары» проект әше.**

### **5-се бүлек «Тәбиғәт – беззең матурлығыбыз һәм байлығыбыз»**

А. Йәғәфәрова. «Сәнскеле күлдәк» әкиәте. Н. Игезйәнова. «Тирәк» хикәйәһе.

Терәк һүззәр буйынса геройҙарҙы асыклау. Әзәби әкиәттәр. Әкиәт төрөн һәм темаһын билдәләү.

### **6-сы бүлек «Әзәп төбө – матур ғәзәт»**

Ф. Исәнғолов. «Флүрәнең ғәйебе нимәлә?», «Кыздар менән уйнарға

яраймы?», «Ғәбиттең сере нимәлә?». С. Якупов. «Кем мактансык?». А. Йәғәфәрова. «Дуслык менән шаярмайзар» хикәйәһе. А. Толстой. «Кандала» хикәйәһе (тәржемәсәһе билдәһез). Ж.Кейекбаев. «Оморзак бабай» хикәйәһе.

Текстың сюжетлы төзөлөшө. Сюжет үсешә (ғәмәлдәрҙең башланыуы, төп әһәмиәтле эштәрҙе башкарыу, вакиғаларҙың тамамланыуы; вакиғаларҙың ваҡыты һәм урыны). Төп һүҙҙәр төп йөкмәткәне сағылдыра. Тексты кайтанан һөйләү планы. Қысқаса һөйләү. Ролдәр буйынса укыу өсөн фрагмент. Ролдәр буйынса укыу өсөн тасуирлау саралары (темп, интонация). Әсәрҙең тәрбиәүи һәм үстәрәүсә әһәмиәте.

### **7-се бүлек «Тыуған йортом, тыуған ерем – күңел нурым»**

Ғ.Ғәлиева. «Мин йәшәйем Уралда» шиғыры. Р. Янбулатова. «Баш кала шундай матур» шиғыры. З. Күскилдина. «Өй туйы» хикәйәһе. А. Вәхитова. «Алмағастар ултыртабыз» хикәйәһе. В. Исхаков. «Үгәй инә үләне», «Бәпембә» шиғырҙары. Синявский П. «Йәшел аптека» шиғыры (тәржемәсәһе билдәһез).

Сюжеттың айырмалығы һәм окшашлығы, әсәрҙәрҙең тематикаһы. Әсәрҙең икенсе дәрәжәләге персонаждары. Геройҙың портреты. Геройҙың кылыктарын баһалау. Авторҙың, укыусының һәм укытыусының әсәр геройына мөнәсәбәте. Әсәрҙең тасуирлау теле – тасуирлама. Милли үзенсәлекле һүрәтләүҙәр.

### **8-се бүлек «Байлык, муллык, именлек – ныкыш хезмәт емешә»**

Н. Игезйәнова. «Янғын» хикәйәһе. Р. Ниғмәтуллин. «Рәхмәттәр биргән рәхәт» шиғыры. Г. Якупова. «Ярғанат» хикәйәһе. (Г. Ситдикова). «Сер» хикәйәһе.

Әсәрҙең мәғәнәүи өлөштәрәнең сәбәп-тикшереү бәйләнеше. Һәр мәғәнә өлөшөнөң терәк, төп һүҙҙәре һәм һүрәттәре. Һәр мәғәнә өлөшөнөң темаһы. Текстың қысқаса йөкмәтке планы. Текстың қысқаса йөкмәткеһе. Языусылар кешенең тормошонда (уңышында) хезмәттең әһәмиәте тураһында.

### **«Башкорт языусылары тыуған як хақында» проект эше.**

### **3-сө класс**

## **1-се бүлек «Белем көнө»**

С. Әлибаев. «Без өсөмсөгө күстек» шиғыры. М. Кәрим. «Укытыусыма» шиғыры.

Шиғри әсэрзең (ритм, рифма, рифм төрзәре) үзенсәлектәрен кабатлау. Шиғырзар тематикаһы. Төп фекер (кабатлау).

Китап - белем, мәғлүмәт алыу сығанағы.

Каникулдар тураһында кыскаса хикәйәләү монологик фекерзәр формаһындағы тәҗсәраттары. Белем алыуға кызыкһыныу. Шәхси мәғәнәһе.

## **2-се бүлек «Көз кояшы йөзә зәңгәр күктә»**

М. Кәрим. «Көз» шиғыры. Р. Бикбаев. «Көз» шиғыры. А. Игебаев. «Сентябрь» шиғыры. Ж.Кейекбаев. «Һунарсы мажаралары» хикәйәһе. Д. Талхина. «Дустар көз каршылай» хикәйәһе. Кинйәбулатова. «Көз еткәс» шиғыры. А. Игебаев. «Ишетәм» шиғырын. М. Ғәлиев. «Коштарзың йыйылышы» әкиәте.

Әсәр сюжетының уйы. Хикәйәләрзең сюжет һызаттары. Авторлык позицияһы. Гәзит укыусының карашы. Һүрәтләү саралары: сағыштырыу, кәүзәләндерәү. Тәбиғәткә һаксыл караш тәрбиәләү.

## **3-сө бүлек «Башкарған эштәр һүззәргә карағанда күберәк һөйләй»**

Р. Ханнанов. «Тартай теленән таба», «Кешегә сокор казһаң, үзең төшөрһөң» хикәйәләре. К. Даян. «Өзөлгән сәскәләр» хикәйәһе. Р. Солтангәрәев. «Кем алданды?» Н. Игезйәнова. «Актырнак» хикәйәһе.

Әсәрзең идея-тематик йөкмәткәһе. Авторлык позицияһы (кабатлау). Геройзарзың кылыктарын анализлау. Балала киммәт ориентирзары формалаштырыу.

## **4-се бүлек «Рус әзәбиәте»**

М. Пришвин. «Балалар һәм өйрәктәр» хикәйәһе (тәржемәсәһе билдәһез). Н. Некрасов. «Мазай бабай менән куяндар» хикәйәһе (Ғ. Әмири тәржемәһе). А. Пушкин. «Салтан батша хақында әкиәт» (өзөк) (Ю. Гәрәй тәржемәһе). В. Маяковский. «Кем булырға?» (тәржемәсәһе билдәһез).

«Балалар һәм өйрәктәр», «Мазай бабай менән куяндар» әсәрзәренен дәйөм тематикаһы. Тереклеккә һаксыл мөнәсәбәт. Шиғыр-монолог. Геройзың һөнәрзәр тураһында шиғыр фекерзәре. Әзәби әкиәт. Шиғырзарзағы әкиәт. Шиғырзарзағы әкиәттәр рифмаһының үзенсәлектәре.

**«Бөтә һөнәрзәр зә мөһим» (һорәу: һиндәй һөнәр һайларға?) проект әше.**

### **5-се бүлек «Тәңкә-тәңкә карзар яуа...»**

Н. Нәжми. «Кыш» шиғыры. Ш. Бабич. «Кышкы юлда» шиғыры. М. Садикова. «Һунарға барғанда» хикәйәһе. Р. Хәйри. «Йәйәүле буран» шиғыры. Ш. Биккол. «Урман ситендә» хикәйәһе. Г. Шафикова. «Кыш һиңә кырыс холокло?»

Һынлы-һүрәтләү тел сараларының кабатланыуы: сағыштырыу, тасуирлау, һынландырыу. Пейзаж. Авторзың һүззәрен файзаланып геройзарзы тасуирлау. «Башкортостанда кыш» темаһына диалог, балаларзың кышкы уйындары, кышкы байрамдар. Тәбиғәттә һүрәтләү, коштарзың һәм һайуандарзың кышкы тормошо. Башкорт халкының боронғо кәсебе - һунар тураһында мәғлүмәт. Әсәрзә, геройзарзы авторзар һәм укыусы күзлегенән анализлау.

### **6-сы бүлек «Йортом, илем, халкым, киләсәгем»**

Н. Нәжми. «Ватан» шиғыры. Р. Хәйри. «Бәхәс» хикәйәһе. Ғ. Хөсәйенов. «Тыуған ил кайзан башлана?». «Ай, Уралым, Уралым!» кобайыры. Ғ. Хөсәйенов. «Башкортостан» хикәйәһе. К. Даян. «Тыуған ерем минең» шиғыры. Р. Ниғмәти. «Ватан...». Ү.Сирбаев. «Самат олатай кайындары», «Ололар һүзе - ақыл» хикәйәләре. Башкорт халык йыры «Урал». Р. Бикбаев. «Өфө - баш кала» шиғыры. Б. Рафиков. «Курай» хикәйәһе.

Башкорт халык ижады. Кобайыр. Башкорт халык йырзарының тарихы, уларзы башкарыусылары, танылған курайсылар. Башкорт халкының тарихына, билдәле шәхестәргә, башкорт халык йырзары тарихына, башкорт

халык йырзанын башкарыусыларға һәм билдәле курайсыларға ғорурлык, хөрмәт, кызыкхыныу тәрбиәләү.

### **7-се бүлек «Донъя халыктары әзәбиәте»**

Э. Хемингуэй. «Карт менән диңгез» (Ғ.Ғиззәтуллина тәржемәһе) повесы (өзөк). О. Уайльд. «Йондоз-малай» әкиәте (Г. Ситдикова тәржемәһе). Гримм кәрзәштәр. «Бремен музыканттары» әкиәте (А. Йәғәфәрова тәржемәһе). «Сыскан балаһы Пик-Пик» һинд әкиәте (З. Буракаева тәржемәһе).

Донъя халыктары әкиәттәренәң үзенсәлектәре (башкорт халык әкиәттәре менән сағыштырғанда). «Сыскан балаһы Пик-Пик» - бер кемдәң дә ярзамһыз тормоштоң ақылына өйрәнгән кыйыу һәм аңлы сыскан тураһында әкиәт. Фекер алышыу өсөн төшөнсәләр: кыйыулык, тәүәккәллек, ныкышмалылык, тапкырлык, берзәмлек. «Бремен музыканттары» - Бремен калаһына юлланырға һәм урам музыканттары булырға карар иткән йорт хайуандары тураһында әкиәт. «Йондоз малай» һәр кемгә изгелек менән карарға өйрәтә. Башкаларға карата ихтирам, туғандарға һөйөү тойғоһо тәрбиәләү.

Повесть. «Карт һәм диңгез» повесының мәғәнәһе. Мақсатка ынтылышлылык сифатын тәрбиәләү.

**«Һүрәттәрзә әкиәт геройзаны» проекты.** Укытыусы ярзамында укыусылар төп геройзаны кем, улар ниндәй кешелек сифаттарына эйә икәннен билдәләйзәр

### **4-се класс**

#### **1-се бүлек «Мәктәбем - тыуған йортом»**

Ф. Рәхимғолова. «Белем байрамы» шиғыры. С. Әлибаев. «Кояшлы китап» шиғыры. Ф. Ғөбәйзуллина. «Мәктәбемә» шиғыры. З. Биешева «Кояш нимә ти?»

Шиғыр-монолог, шиғыр-мөрәжәғәт, шиғыр-диалог. Әсәр тематикаһы, идеяһы. Шиғри әсәрҙең уйы. Лирик герой. Лирик геройҙың кәйефе, кисерештәре һәм уйзаны. Укытыусыға ихтирам, мәктәпкә рәхмәтле булыу.

Укыу эшмәкәрлегенә мотивация. Шәхси мәғәнәһе.

## **2-се бүлек «Дуслыктың кәзерен бел!»**

М. Ғафури. «Кыр казы» хикәйәһе. Д. Бүләков. «Яңы дуҫ». Г. Юнысова. «Әсәйем һүззәре». Р. Ғабдрахманов. «Ысын дуслык». Р. Байбулатов. «Күгәрсендәр утрауы». Ю. Ильясова. «Сәтләүек-кыз» әкиәте.

Башкорт халык языусыһы М. Ғафури. Уның ижад юлы (кыскаса мәғлүмәт).

Дуслык хақында хикәйәләр. Хикәйәләге вакиғаларҙың вақыты һәм урыны. Исеме, мәғәнәүи өлөштәре, әсәрҙең идеяһы (кабатланыу). Авторҙың, укыусының, укытыусының әсәр геройына мөнәсәбәте. Вакиғаларҙы, геройҙарҙың кылыктарын тикшереп һәм баһалау. Герой портретын һүрәтләү. Әсәрҙең тәрбиәүи әһәмиәте.

## **3-сө бүлек «Кешене хезмәт бизәй»**

Р. Ғабдрахманов. «Имән шары» хикәйәһе. Р. Ғабдрахманов. «Капитан». М. Әхмәтшин. «Кәрәзле бал». Р. Байбулатов. «Сәскәләр мажараһы» хикәйәһе.

Әсәр авторы. Уның әсәренең үзенсәлектәре. Хикәйә темаһы һәм сюжеты, геройҙар (шәхестәр), уларҙың кылыктары (кабатланыу). Художестволы тасуирлау саралары: синонимдар, антонимдар, эпитеттар, метафоралар; уларҙың әһәмиәтен аңлау. Кеше тормошонда хезмәттең әһәмиәте.

## **«Мәктәбем - тыуған йортом» проект эше.**

## **4-се бүлек «Ышаныслы, көслө һәм уңышлы кеше булыу еңелме?»**

Н. Ғәйетбаев. «Аҡбулат батыр» әкиәте. М. Әхмәтшин. «Бер урам малайҙары» хикәйәһе. И. Тимерханов. «Шишмә» шиғыры. С. Латипов. «Еләк ерзә бишә» хикәйәһе. Л. Якшыбаева. «Ақтырнак».

Художество жанрҙары үзенсәлектәре (хикәйә, әкиәт). Тематика (идея), төп фекер, сюжет структураһы. Телдең тасуирлау сараларының үзенсәлеген, сюжеттар төзөү һ.б. Геройҙарҙың темалары, идеялары, кылыктары окшаш. Авторҙар һөйләүҙәрендә, халыҡ, автор әкиәттәрендә изгелек һәм яуызлыҡ

темаһы. Геройзарзың кылыктары әхлак күзлегенән сығып башкарыла. Языусыларзың кешенең шәхси сифаттарын үстереү тураһында әсәрзәре.

### **5-се бүлек «Тыуған ерем минең!»**

А. Игебаев. «Кәзерле тыуған ерем!» шиғыры, «Урал» поэмаһы (өзөк). Я. Хамматов. «Салауат» романыны (өзөк). Ф. Исәнғолов. «Басузағы күл» хикәйәһе. А. Игебаев. «Урал кояшы», «Тыуған ерем минең».

Тыуған як тураһында шиғырзар. Тәбиғәт киңлектәрен, тыуған яктың эшһөйәр, рухи яктан көслө халыктарын данлау. Поэма (шиғриәт), хикәйә художество жанрзари. Текст төзөлөшөнөң үзенсәлектәре. Әсәрзәр идеяһының төрлөлөгө. Художество жанрзариның идея тәрәнлеге, уй-ниәттәре.

### **6-сы бүлек «Тыуған илендең тарихын бел!»**

М. Кәрим. «Безең өйзөң йәме» (өзөк), «Билдәһез һалдат» повестары. Ф. Акбулатова. «Атай икмәге» хикәйәһе. Ф. Туғызбаева. «Икмәк» шиғыры.

Художество жанрзариның күп төрлөлөгө (хикәйә, шиғыр, повесть). Проза һәм шиғри телмәр. Повесть йөкмәткеһенең художество һәм структура үзенсәлектәре. Повестың мәғәнәле өлөштәре. Ошо художество жанрындағы вакиғалар урыны һәм вақыты.

### **7-се бүлек «Рус һәм сит ил языусыларының әсәрзәре»**

А. Пушкин. «Балыксы һәм балык тураһында әкиәт» (А. Йәғәфәрова тәржемәһе). А. Чехов. «Акмаңлай» хикәйәһе (тәржемәһе билдәһез). Бианки В. «Кәкүк балаһы» (тәржемәһе билдәһез). С. Михалков. «Китап һөйөүсе». Ш. Перро. «Кызыл калпак» әкиәте (А. Йәғәфәрова тәржемәһе). Гримм кәрзәштәр. «Акыллы көтөүсе» әкиәте (тәржемәһе билдәһез). «Йәшлек шишмәһе» япон әкиәте (тәржемәһе билдәһез). Ә Ванг. «Аккош» хикәйәһе (тәржемәһе билдәһез).

Рус классиктарының һәм донъя әзәбиәтенең әсәрзәре. Авторзар әсәрзәренең сюжет үзенсәлектәре. Әсәрзәр идеяларының берзәмлеге - изгелек яуызлыкты еңә. Сағыштырыузарзың, кәүзәләндереүзең, метафорзарзың милли үзенсәлеге; уларзың нәфис һүззәге әһәмиәте.



Әсәр геройы: уның портреты, телмәре, кылыктары, уй-фекерзәре.  
Әсәрзең композицион үзенсәлектәре.

### **Телмәр һәм укыу эшмәкәрлеге төрзәре**

#### **Аңлау (тыңлау)**

Милли-мәзәни киммәттәрзе, туған (башкорт) телмәр байлығын сағылдырған художестволы әсәрзәрзе ишетеүгә кабул итеү һәм аңлау; ишетеүгә кабул ителгән текст буйынса һораузарға яуап биреү һәм уның йөкмәткеһе буйынса һораузар бирә белеү.

#### **Укыу**

Кыскырып укыу. Әкрәләп ижекләп укыузан эстән генә төплө итеп укыуға күсеү (укыу тизлеге текстты аңларға мөмкинлек биргән индивидуаль укыу темпына тап килә). Орфоэпик нормаларзы укығанда һакау. Текстарзың төрө һәм тибы буйынса төрлө мәғәнәүи үзенсәлектәрен интонациялау ярзамында еткерәү.

Укыу төрзәренең үзенсәлектәре.

Мәғлүмәт текстарын укыу: әсәрзәргә, бүлеккә тарихи-мәзәни комментарий

#### **Һөйләү (һөйләү мәзәниәте)**

Диалогик һәм монологик телмәр. Укылған текстарзы коллектив фекер алышыуға катнашыу, текстка таянып, үз фекеренде исбатлау; башкорт нәфис әзәбиәтенең үзенсәлеген сағылдырыусы фекерзәр. Һүзлек запасын тулыландырыу. Ишеткән йәки укылған текстты төп һүззәргә, текстка иллюстрациялар (тексты ентекле, кыска, һайлап һөйләү).

Укыу шарттарында башкорт телмәр этикеты нигезендә яткан этикет формаларын һәм этикет аралашыу принциптарының тоторокло формулаларын һаклау.

Укыусыларзың һайлауы буйынса шиғри әсәрзәрзе яттан һөйләү (яттан һөйләү).

#### **Языу (язма телмәр мәзәниәте)**

Өйрәнелгән әсәрзәр проблемаһы буйынса зур булмаған язма фекерзәр языу.

Библиографик мәзәниәт. Тикшереләсәк проблема буйынса китаптар һайлау. Башкорт мәзәниәте тураһында мәғлүмәт тупланған йәш үзенсәлектәрәнә ярашлы һүзлектәр һәм энциклопедиялар, Интернет селтәрә материалдарын кулланыу.

### **Балалрзың укыу даирәһе**

Башкорт ауыз-тел ижады әсәрзәрә. Башкорт халкының традицияларын һәм киммәттәрәен аңлау сығанағы булыу яғынан фольклор.

Тыуған халкыбыззың милли-мәзәни киммәттәрә һәм традициялары, уны донъяға танытыу үзенсәлектәрән сағылдырыусы башкорт әзәбиәте классиктары әсәрзәрә – XX бб. һәм хәзәрге заман әзәбиәте.

Балалар укыуының төп темалары: бала сак, характерзың барлыкка килеүе, Тыуған ил, башкорт халкының күренекле вәкилдәрә (тәүге языусылар, шағирзәр, рәссамдар, полководецтар), башкорт мәзәниәте өсөн мөһим байрамдар, балаларзың фантазиялары һәм хыялдары хақында художестволы әсәрзәр.

Милли аң өсөн мөһим булған һәм байтак дәүәрзәр дауамында мәзәни киңлектә һакланған әхлаки-әтик киммәттәрзә һәм идеалдарзы сағылдырған (Ватанға һөйөү, иман, ғәзеллек, намыс, шәфкәтлелек һ.б.) художестволы әсәрзәрзәң тексын укыу; башкорт милләтенә хас һызаттар (изгелек, эскерһезлек, сабырлык, намыслығы, кыйыулык һ.б.); башкорт милли традициялары (берзәмлек, бер-береңә ярзам итеү, асыклык, кунаксыллык), ғаилә киммәттәрә (татыулык, мөхәббәт, бер-береңде аңлау, хәстәрлек, сабырлык, ата-әсәне хөрмәт итеү). Ғаилә мәзәниәтен, балалык донъяһын сағылдырған башкорт әзәбиәтен укыу (олоғайыу, тирә-як, ололар һәм тиһтерзәр менән мөнәсәбәттәрзәң үзенсәлектәрә; үзенде башкорт халык йолаларын дауам итеүсә буларак аңлау). Геройзәрзың кылыктарына эмоциональ-әхлаки баһалау.

Башкорт әзәбиәте үзенсәлектәрен аңлау: геройзың әске донъяһын, уның кисерештәрен асыу; әхлаки проблемаларға мәрәжәғәт итеү. Башкорт халкының тәбиғәт донъяһы тураһында шиғри күзаллаулары, был күзаллауларзың фольклорза сағылышы һәм уларзың шиғриәттә һәм прозала үсешә. Тирә-як мөхит торошон кешенәң хис-тойғолары һәм кәйефе менән сағыштырыу.

### **Әзәбиәттә өйрәнәү пропедевтикаһы (практик үзләштерәү)**

Өйрәнәлгән әсәрзәрәң жанр төрлөлөгә: бәләкәй һәм зур фольклор формалары; әзәби әкиәт; хикәйә, шиғыр, повестан өзөктәр. Проза һәм шиғри телмәр; художестволы фекерләү; сюжет; тема; әсәр геройы; портрет; пейзаж; ритм; рифма. Сағыштырыуларзың, кәүзәләндерәүзәң, метафорларзың милли үзенсәлегә; уларзың нәфис һүззәгә әһәмиәте.

### **Укыусыларзың ижади әшмәкәрлегә (өйрәнәлгән әзәби әсәрзәр нигезендә)**

Укыусыларзың ижади әшмәкәрлегендә әзәби әсәрзә интерпретациялау: ролдәр буйынса укыу, инсценировка яһау; коммуникатив бурысты иҫәпкә алып, художестволы әсәр нигезендә үззәрәненәң телдән һәм язма тексын булдырыу (төрлө адресаттар өсөн); әсәргә иллюстрациялар серияһына (рәссамдарзың һүрәттәрәненәң репродукцияларына таянып).

**«ТУҒАН (БАШКОРТ) ТЕЛЕНДӨ ӘЗӘБИ УҚЫУ» УҚЫУ  
ПРЕДМЕТЫН ҮЗЛӘШТЕРЕҮЗЕҢ ПЛАНЛАШТЫРЫЛҒАН  
ҺӨЗӨМТӘЛӘРЕ**

«Туған тел һәм туған телдә әзәби уқыу» предмет өлкәһенә караған «Туған (башкорт) телендә әзәби уқыу» предметын өйрәнеү һөзөмтәләре башланғыс белем биреү буйынса Федераль дәүләт белем биреү стандарттарында бирелгән башланғыс дәйөм белем биреү мәғариф программаһын үзләштереү һөзөмтәләренә куйылған талаптарға тап килә.

**Шәхси һөзөмтәләр**

1-4 кластарза «Туған (башкорт) телдә әзәби уқыу» предметын өйрәнеү һөзөмтәһендә уқыусыла түбәндәге шәхси һөзөмтәләр формалаштырыла:

***гражданлык-патриотик тәрбиә биреү:***

- Ватанға - Рәсәйгә киммәтле мөнәсәбәт булдырыу;
- үзеңдең этно-мәзәни һәм Рәсәй гражданлык берзәмлеген аңлау;
- илебеззең һәм тыуған төбәгебеззең үткәненә, хәзергеһенә һәм киләсәгенә катнашлык;
- үзеңдең һәм башка халыктарға ихтирам;
- кеше тураһында, уның хокуктары һәм яуаплылығы, хөрмәте һәм кешелек дәрәжәһе, тәртиптең әхлаки-этик нормалары һәм шәхес-ара мөнәсәбәттәр кағизәләре тураһында тәүге төшөнсәләр;

***рухи-әхлаки тәрбиә биреү:***

- һәр кешенең индивидуаллеген таныу;
- кайғы менән уртаклашыу, хөрмәт итеү һәм изгелек кылыу;
- башка кешеләргә физик һәм әхлаки зыян килтереүгә йүнәлтелгән төрлө тәртип формаларын кабул итмәү;

***эстетик тәрбиә биреү:***

- сәнғәттең төрлө төрзәренә, үзебеззең һәм башка халыктарзың йолаларына һәм ижадына ихтирамлы мөнәсәбәт һәм кызыкһыныу;
- төрлө художестволы эшмәкәрлек төрзәрендә үз-үзеңде күрһәтеүгә

ЫНТЫЛЫУ;

***физик тәрбиә биреү, һаулык һәм эмоциональ именлек мәзәниәтен булдырыу:***

- тирә-як мөхиттә сәләмәт һәм хәүефһез (үззәре һәм башка кешеләр өсөн) йәшәү рәүешә (шул иҫәптән мәғлүмәти) кағизәләрен үтәү;

- физик һәм психик һаулыкка һаксыл мөнәсәбәт;

***хезмәт тәрбиәһе биреү:***

- кеше һәм йәмғиәт тормошонда хезмәт киммәттәрен аңлау, яуаплы кулланыу һәм хезмәт һөзөмтәләренә һаксыл мөнәсәбәт, төрлө хезмәт эшмәкәрлеге төрзәрендә катнашыу күнекмәләре, төрлө һөнәрзәргә кызыкһыныу;

***экологик тәрбиә биреү:***

- тәбиғәткә һаксыл караш;

- уға зыян килтереүзе кабул итмәү;

***ғилми танып белеү киммәттәре:***

- донъяның фәнни картинаһы тураһында тәүге төшөнсәләр;

- танып белеү кызыкһыныузары, әүземлеге, инициативалылығы, кызыкһыныусанлығы һәм үзаллылығы.

### **Метапредмет һөзөмтәләре**

1-4 кластарза «Туған (башкорт) телдә әзәби укыу» укыу предметын өйрәнәү һөзөмтәһендә укыусы универсаль белем биреү сараларына әйә була:

***төп логик ғәмәлдәр:***

- төрлө текстарзы сағыштырырға, текстарзы сағыштырыу нигеззәрен билдәләргә, текстарзың аналогтарын билдәләргә;

- өлөштәрзән бөтөндө йыйыу (бирелгән үзенсәлектәре буйынса текстар);

- текстарзы классификациялау өсөн мөһим билдәне билдәләргә, тәкдим ителгән текстарзы классификацияларға;

- текст материалында укытыусы тәкдим иткән күзәтеү алгоритмы нигезендә законлылыктарзы һәм капма-каршылыктарзы табыу;

- тәкдим ителгән алгоритмға нигезләнеп укуы һәм практик бурысты хәл итеү өсөн мәғлүмәттең етешмәуен асыкларға;

- тексты анализлағанда сәбәп-тикшереү бәйләнештәрен билдәләргә, һығымта яһарға;

***өп тикшеренеү гәмәлдәре:***

- укуытыусы ярзамында максат билдәләргә;

- бурысты хәл итеүзең бер нисә вариантын сағыштырып, иң кулайын һайлап алырға (тәкдим ителгән критерийзар нигезендә);

- тәкдим ителгән планға ярашлы проект эшен башкарырға;

- текст анализы һөзөмтәләре нигезендә һығымталар төзөргә һәм уларзы дәлилдер менән нығытырға (классификациялау, сағыштырыу, тикшереүзәр);

Окшаш йәки окшаш хәлдәрзә процестарзың, вакиғаларзың үсешеү ихтималлығын һәм уларзың эземтәләрен күзалларға;

***мәғлүмәт менән эшләү:***

- мәғлүмәт алыу сығанағын һайлау: һүзлек, белешмә;

- күрһәтелгән алгоритмға ярашлы, мәғлүмәтте тәкдим ителгән сығанакта (һүзлектә, белешмәлә) табырға;

- дөрөс һәм дөрөс булмаған мәғлүмәтте үзаллы йәки укуытыусы тәкдим иткән тикшереү ысулы нигезендә асыкларға (һүзлектәр, белешмәләр ярзамында);

- Интернет селтәрендә мәғлүмәт эзләгәндә өлкәндәр (укуытыусылар, ата-әсәләр/законлы вәкилдәр) ярзамында мәғлүмәт хәүефһезлеге кағизәләрен үтәргә;

- укуы бурысына ярашлы текст, видео, график, тауыш, мәғлүмәтте анализларға һәм булдырырға;

- таблица, схема рәүешендә теркәлгән мәғлүмәтте аңларға, текстар менән эш һөзөмтәләре буйынса схемаларзы, таблицаларзы үзаллы булдырырға кәрәк.

1-4-се кластарза «Туған (башкорт) телдә әзәби укыу» укыу предметын өйрәнеү һөзөмтәһендә укыусы универсаль укыу-коммуникатив ғәмәлдәргә эйә була:

***аралашыу:***

- фекерзәрзе кабул итергә һәм формалаштырырға, хис-тойғоларзы таныш булған мөхиттә аралашыу максаттарына һәм шарттарына ярашлы белдерергә;

- әңгәмәсегә ихтирамлы мөнәсәбәт күрһәтергә, диалог һәм дискуссия алып барыу кағизәләрен үтәргә;

- төрлө фекерзәр барлығын танырға;

- үз фекерендә әзәплә һәм нигезлә әйтергә;

- куйылған бурыска ярашлы телмәр әйтеү төзөргә;

- телдән һәм язма текстар (һүрәтләү, фекерләү, хикәйәләү) язырға;

- зур булмаған асык сығыштар әзерләргә;

Сығыштың тексына һүрәттәрзе (һүрәттәрзе, фотоларзы, плакаттарзы) һайларға;

***берлектәге эшмәкәрлек:***

- планлаштырыузың тәкдим ителгән форматы, аралык азымдарын һәм вакыттарын бүлеү нигезендә стандарт (типлы) хәлдә кыска вакытлы һәм озайлы сроклы максаттар (шәхси) төзөргә;

- уртақ эшмәкәрлектен максатын кабул итергә, уға ирешеү буйынса күмәкләп эш алып барырға: ролдәрзе бүләргә, һөйләшеп килешергә, процесты һәм уртақ эштең һөзөмтәһен тикшерергә;

- етәкселек итергә, йөкләмәләр үтәргә, буйһонорға әзер булырға;

- эштең үз өләшөн яуаплы башкарырға;

- дөйөм һөзөмтәгә индергән өләшөгөззә баһаларға;

- тәкдим ителгән өлгөләргә таянып, берлектәге проект эштәрен башкарырға.

1-4-се кластарза «Туған (башкорт) телдә әзәби укыу» укыу предметын өйрәнеү һөзөмтәһендә укыусы универсаль **укыу-көйләү** эшенә эйә була:

### ***Үз-үзен ойштороу:***

- һөзөмтә алыу өсөн укыу бурысын хәл итеү буйынса эште планлаштырырға;

- һайланған эштәрзең эзмә-эзлелеген билдәләү;

### ***Үз аллы контроль:***

- эшмәкәрлектең уңышһыз булуы сәбәптәрен асықларға;

- телмәр һәм орфография хаталарын еңеп сығыу өсөн укыу ғәмәлдәренә төзәтмәләр индерергә;

- алынған һөзөмтәне тексты анализлау буйынса куйылған укыу бурысы менән тура килтерергә;

- текст менән эшләгәндә ебәрелгән хаталарзы табырға һәм төзәтергә.

### **Предмет һөзөмтәләре**

1-4 кластарза «Туған (башқорт) телдә эзәби укыу» укыу предметын өйрәнеүзәр түбәндәгеләр менән тәһмин итә:

- Рәсәй Федерацияһының берзәм мәзәни киңлегендә, Рәсәй Федерацияһы халықтары эзәбиәттәре араһында башқорт эзәбиәтенең урынын һәм ролен тарихи-мәзәни, әхлаки, эстетик киммәттәрзе һаклауза һәм быуындан быуынға тапшырыуза аңлау;

- төрлө халықтар эзәбиәтенең үз-ара йоғонтоһо, бер-беренен байытыуы, айырыуса мәзәни, әхлаки-этик һәм эстетик киңлек булдырыуза башқорт халқы фольклорының һәм художестволы эзәбиәтенең роле тураһында тәүге төшөнсәләр;

- мәғәнәле укыузы үзләштерәү, эзәбиәт теорияһының ябай төшөнсәләренең мәғәнәһен һәм мәғәнәһен аңлау (кыскырып укыу, үзең һакында укыу, художество һәм фольклор әсәрзәре жанрзары, укыған эзәби әсәрзәрзе анализлау, башқорт теленең һынлы һәм тасуирлау саралары);

- текста бирелгән мәғлүмәтте кабул итеүгә ылықтырыу, укыусыларзың эстетик зауығын һәм кызыкһыныуын формалаштырыу (танышыу, өйрәнеү, һайланма, эзләнеү), текст менән эшләү (текска һораузар, текст планы), ролдәр буйынса укыу, ижади эштәр башқарыу.



## Кластар буйынса предмет һөзөмтэләре

### 1-се класс

Укыусы түбәндәгеләрзе өйрәнә:

- кыскырып, йүгереп, аңлы рәүештә (сәғәтенә 25-30 һүз) укырға;
- художестволы әсәрзәрзең зур булмаған текстарын ишетеүгә кабул итергә;
- художестволы текстарзы интерпретациялаузың элементар алымдары менән кулланыу;
- үзегез һайлаған шиғри әсәрзе (5-6 шиғырзы йәки шиғри әсәрзән өзөктә) яттан һөйләү;
- художестволы әсәрзең нимә икәнлеген аңларға;
- художество текстарының жанр айырмалыктарын күрһәтергә (элементар кимәл);
- әсәрзең төп фекерен аңлау;
- әзәбиәт теорияһының ябай төшөнсәләренең мәғәнәһен һәм мәғәнәһен билдәләргә: жанр, шиғри әсәр, юл, дүртенселәр, тема, әкиәт, халык әкиәттәренең төрзәре, хикәйә, герой (ыңғай, кире), әсәр авторы;
- әсәрзең исемен уның йөкмәткеһе, төп фекере менән сағыштырырға;
- текстарға иллюстрацияларзы анализларға;
- хикәйәнең мәғәнә өлөштәрен айырып күрһәтергә, абзацтарға бүлеүзе аңларға;
- әсәр йөкмәткеһенең төп фекерен асқан төп һүззәрзе күрергә;
- әсәргә һүрәттәргә комментарий бирергә.

### 2-се класс

Укыусы түбәндәгеләрзе өйрәнә:

- текстың йөкмәткеһен тыңларға һәм кабул итергә;
- минутына 50-60 һүз тизлек менән укырға;
- кыскырып һәм үзеңдән-үзең дәрәс, йүгереп, аңлы рәүештә һәм мәғәнәле итеп укырға;

- әзәбиәт теорияһының иң ябай төшөнсәләрен һәм мәғәнәһен аңларға: бәләкәй фольклор жанрҙары, бишек йыры, такмак, халыҡ уйыны, сюжет һызығы, рифма, ритм, геройҙың портреты;

- элементар алымдарға нигезләнеп, художестволы һәм укыу текстарын интерпретациялау;

- текстарға таянып, геройҙарҙың кылыктарын тикшерергә;

- әсәр геройҙарының кайғыһын уртаклашырға;

- укығанды әхлаки яктан тәрбиәләү, геройҙарҙың кылыктарын әхлаки нормалар менән сағыштырырға;

- милли-үзенсәлекле тасуирламалар тексында (укытыусы етәкселегендә) айырырға;

- әзәби геройҙар миҫалында сәләмәт йәшәү рәүешенәң файҙаһын аңларға;

- башкорт телендә диалог алып барырға (укылған текстар буйынса фекер алышырға), әңгәмәсене тыңларға һәм ишетергә, башкаса фекер йөрөтөргә;

- фольклорҙың кескәй жанрҙарын (такмактар, бишек йырҙары, халыҡ уйындары текстары), әзәби жанрҙарҙы (хикәйә, әкиәт);

- текстың мәғәнәүи өлөштәренәң микротемаларын билдәләргә;

- тексты кабаттан һөйләү планын төзөргә, тексты яңынан һөйләргә;

Текстарҙа тасуирлау тел сараһын - тасуирламаны табырға; милли үзенсәлекле һүрәтләмәләргә айырып күрһәтергә.

### **3-сө класс**

Укыусы түбәндәгеләргә өйрәнә:

- текстың йөкмәткеһен тыңларға һәм кабул итергә;

- минутына 60-70 һүз тизлеге менән укырға (динамик укыу);

- әзәбиәт теорияһының иң ябай төшөнсәләренәң мәғәнәһен һәм мәғәнәһен аңларға: башкорт халыҡ ижады, башкорт халыҡ йыры, кобайыр; башкорт теленәң идеяһы, пейзажы, һынлы сәнғәт саралары (сағыштырыу, кәүзәләндерәү);

- художестволы һәм укытыу текстарын интерпретациялау (төп һүззәр эзләү, идея-тематик һызатты асыклау, мотивтарзы асыклау, авторзың фекерен аңлау һәм укыусы позицияһын билдәләү);

- геройзарзың кылыктарын тикшерерү, уларзы баһалау;

- хикәйәләрзең сюжет һызаттарын айырып күрһәтергә;

- авторлык позицияһын аңлау;

- тексты телдән өзөптә итеп килтерергә;

- башкорт халык йырының һызаттарын билдәләргә; башкорт халык йырзарының, уларзы башкарыусыларзың, билдәле курайсыларзың тарихын белергә;

- әзәби әкиәттең үзенсәлектәрен, уның халык әкиәттәренән айырмалы булыуын аңларға;

- шиғырзарза әкиәтте билдәләргә, шиғырзарза әкиәт рифмаһының үзенсәлектәрен күрергә;

- өстәмә мәғлүмәт алыу өсөн белешмә сығанактарын, һанлы һәм мәғлүмәти белем бирерү ресурстарын текст, видео, тауыш мәғлүмәтен булдырыу өсөн файзаланырға.

#### **4-се класс**

Укыусы түбәндәгеләрзе өйрәнә:

- минутына 80-90 һүззе тасуирлап укырға;

- беренсе укыузан һуң укыузың төп фекерен аңларға;

- башкорт теленең шиғыр-монолог, шиғыр-мөрәжәғәт, шиғыр-диалог, композиция, идея, повесть, һынлы сәнғәт саралары (синоним, антоним, эпитет, метафора) төшөнсәләренең мәғәнәһен һәм мәғәнәһен аңларға;

- әсәрзең тематикаһын, уның идеяһын айырып күрһәтергә;

- лирик герой төшөнсәһенә эйә булыу, лирик герой менән авторзы айырыу; лирик геройзың уй-фекерзәрен, кәйефен, кисерештәрен аңлау;

- әсәрзә художестволы уйзырманы аңлау;

- әсәр/герой/вакиға тураһында фекеренде текстка таянып дәлилләргә;

- китап укыузың төрлө төрзәрен - танышыу, өйрәнәү, һайланма, эзләүзе

кулланырға;

- коммуникатив бурысты иҫәпкә алып, укылған әсәрзәргә нигезләнәп, телдән хикәйә язырға (төрлө адресаттар өсөн);

- кызыкһындырған әзәбиәттә үзаллы һайларға; өстәмә мәғлүмәт алыу өсөн белешмә сығанактары (һүзлектәр, энциклопедиялар, Интернет) менән файзаланырға.



## ТЕМАТИК ПЛАНЛАШТЫРЫУ

Программаны тормошка ашырғанда укытыу-методик материалдар (мультимедиа программалары, электрон дәреслектәр һәм әсбаптар, электрон китапханалар, виртуаль лабораториялар, уйын программалары, һанлы белем биреү ресурстары коллекциялары) булған электрон (һанлы) белем биреү ресурстарын файзаланыу мөмкинлектәре иҫәпкә алынырға тейеш.

### 2-се класс - 68 сәғ.

Бүлек	Программа йөкмәткәһе	Укыусылар эшмәкәрлеге
<p>«Укы, уйлан, уйлан!» (4 сәғ.)</p>	<p>Ф. Туғызбаева. «Мин - укыусы» шиғыры. М. Ғәли. «Укы, эшлә, акыллы йый». З. Күскилдина «Канатһыз турғай» Әсәр. Ш.Биколов «Кешегә кәрәк белем» Шиғри әсәрҙең исеме. Шиғри әсәрҙең (рифма, ритм) үзенсәлектәре. Әкиәт, уның сюжет һызаттары. Әкиәт уйы. Китап - белем, мәғлүмәт алыу сығанағы</p>	<p>Тексты тыңлау: укытыусы йәки әзерлекле укыусы укыған шиғырҙы иштергә кабул итеү. Әсәрҙәрҙең йөкмәткәһен аңлау, һорауҙарға яуап биреү. Укыу: әсәрҙәрҙән өзөктө кысқырып укыу (таһманы аңларға мөмкинлек биргән индивидуаль укыу темпына ярашлы укыу тизлеге). Шиғырҙарҙан өзөктәрҙе тасуири укыу (төркөмдә эшләү). Эстән укыу: әсәрҙәрҙән өзөктәр укыу, йөкмәткә буйынса һорауҙарға яуап биреү. Яттан укыу. Текста һәм өстәмә мәғлүмәт сығанактарына таянып бирелгән таныш булмаған һүзәрҙең һәм һүзбәйләнештәрҙең мәғәнһен аңлау. Һынлы сәнғәт әсәренең төп идеяларын билдәләү, сағыштырыу</p>
<p>«Халык ижады ынйылары» (6 сәғ.)</p>	<p>бишек йырҙары. Б. Искужин. «Әшкәк-бәшкәк» халык уйыны. «Ак тирәк, күк тирәк» халык уйыны. Бармак уйындары.</p>	<p>Фольклор төркөмдәре башкарыуында бишек йырҙарын һәм такмактары тыңлау. Тыңланған йырҙарҙың (такмактар, бишек йырҙары) төрөн билдәләү</p>

	<p>Каса япраксалары.          Фольклордың бәләкәй жанрлары: бишек йырлары, такмактар, халык уйындары.          Бәләкәй фольклор жанрындағы әсәрзәрзең уйы.          Әсәрзәрзең сюжет йөкмәткеһе. Халык ижадының тәғәйенләнеш һәм уның тәрбиәүи әһәмиәте</p>	<p>Төрлө мәғлүмәт сығанактары менән эшләү: һүзлектәр, дидактик материал, «Такмак нимә ул? Ниндәй такмактарҙы беләһегеҙ?». Такмактардың һәм бишек йырларының художество үзенсәлектәрен асыҡлау.          Үз аллы укыу.          Укыу.          Төркөмдәрҙә эшләү: бирелгән рифмалар буйынса такмактар ижад итеү.          Такмактардың нимәгә өйрәтеүҙәре тураһында фекерҙәр айттылар.          Башкорт халқының фольклор әсәрҙәренә (тема, төп фекер, геройҙар) төп мәғәнәһен һәм тәғәйенләнешен аңлау.          Хәрәкәтле уйындарҙа һәм бармаклы уйындарҙа катнашыу.          Уйын кағиҙәләрен үтәү.          Хәрәкәтле уйындар ваҡытындағы хәлдә баһалау һәм тейешле положение кабул итеү</p>
<p>«Әкиәт укырға яратам!»          (12 сәғ.)</p>	<p>Башкорт халык әкиәте «Төлкө менән этәс». М. Ғабдрахманов «Айыукас менән Айыукас мәктәптә»          Дағстандың «Батыр малай» әкиәте (А. Йәғәфәрова тәржемәһе). З. Кускилдина «Саҡырылмаған кунаҡ», Д. Талхина «Күгәрсен күзҙәре»          М. Пришвин. «Аж муйынсаҡ» хикәйәһе (тәржемәһе билдәһе).          С. Михалков. «Һөзөшөм килә» хикәйәһе (Ш. Биккол тәржемәһе). «Базлауыҡ» (япон халык әкиәте). З. Кускилдина «Ай аҡылға ултыртты» «Төлкө менән кәзә тәкәһе» рус халык әкиәте (А. Йәғәфәрова тәржемәһе).          Теманы һәм әкиәт геройҙары.</p>	<p>Әкиәттәрҙең йөкмәткеһе буйынса картиналар өстөндә эш.          Һүрәттәр буйынса әкиәттең йөкмәткеһен һәм геройҙарын күзаллау. Әкиәттәрҙе яҙырыуҙа тыңлау.          Әкиәтте ишеттеүгә кабул итеү.          Үз аллы укыу.          Бында кысҡырып, ролдәр буйынса укыу.          Һорауҙарҙы тыңлау һәм бирелгән һорауҙың мәғәнәһен аңлау, бирелгән һорауҙарға яуаптарҙы дөрөс тултырыу.          Әзәбиәттең иң ябай төшөнсәләренәң мәғәнәһен һәм мәғәнәһен</p>

	<p>Текстың мәгәнәле өлөштәре.  Һәр бүлектен башы, төп өлөшө, азағы, үзенсәлектәре.  Мәгәнәүи өлөштәрҙең микротемалары.  Вакиға урыны, вақыты, тирә-як мөхит</p>	<p>аңлау: хикәйә, әкиәт.  Өсәрҙең ыңғай һәм кире геройҙарын таныу һәм уларҙың кылыктары характеристикаһы.  Төркөмдәрҙә эшләү: картиналар планын төзөү, нисбәт  Геройҙарҙы әкиәттәргә.  Әкиәттә сәхнәләштерелгән катнашыу.  Әкиәт, уның геройҙары тураһында үз фекерендә әйтеү</p>
«Яраткан шиғырҙарым» (7 сәғ.)	<p>Ф. Туғызбаева. «Әсәйем кулдары» шиғыры.  А. Игебаев, «Өйрәнгән ул әзергә» һәм «Тыуған яҡ» шиғырҙарын урыс теленә тәржемә иткән. А. Докучаева «Көсөк».  Д. Талхина. «Йәй» шиғыры.  Ф. Туғызбаева. «Балыксы Айтуған бабай» хикәйәһе.  «Бесәйҙең өйө яна» рус халыҡ әкиәте (А. Йәғәфәрова тәржемәһе).  «Һайысқан бутка бишәргән» емеше.</p> <p>Шиғыр әсәрҙең (рифма, ритм) үзенсәлектәрен кабатлау.  Геройҙың портретын, кылыктарын, авторҙың геройға мөнәсәбәтен һәм укыусының геройға мөнәсәбәтен сағылдырған һүзәр, һүзбәйләнештәр</p>	<p>Мәкәлдәрҙең мәгәнәһе өстөндә эш.  Өсәрҙәрҙең темаһын мәкәлдәр аша күзаллау.  Шиғырҙар тыңлау һәм текстарҙы кабул итеү.  Шиғыр (әкиәттәр, хикәйә) жанр үзенсәлектәрен билдәләү.  Укыу.  Эстән укыу.  Укытыу диалогында катнашыу.  Тексты үз аллы укыу.  Әкиәттән мәгәнә өлөштәрен билдәләү (башланғыс, төп өлөшө, азағы).  Укытыусы етәкс. милли-үзенсәлекле сағыштырыуларҙы, күзәләндреләүҙә айырып күрһәтәү.  Сылбыр буйынса берәр һөйләм менән укыу.  Укыған тексты аңлау  Бизәләше буйынса һорауларға яуаптар, геройҙарҙың кылыктарын анализлау. Текстың төп фекерен асыҡлау.  Әсәй алдында бурыс, хәстәрлек тойғонон тәрбиәләү</p>
Проект эше	«Башкорт халыҡ ижады ынйылары»	Берлектәге эшмәкәрлектен максаттарын һәм бурыстарын



(1 сәғ.)		<p>билдәләү. Һезәмтәләр алыу өсөн укыу бурыстарын хәл итеү буйынса эштәрзе планлаштырыу (укытыусы етәкселегендә). Тәкдим ителгән мәғлүмәт сығанағында күрһәтелгән алгоритмға ярашлы эзләү.</p> <p>Бәләкәй төркөмдәрзә эшләү, командала эшләү.</p> <p>Эштең үз өлөшөн яуаплы үтәү.</p> <p>Туған телдә диалог алып бара, әңгәмәсене тыңлай һәм ишетә, башкаса фекерзе аңлай белеү.</p> <p>Үз укыу гәмәлдәрән контролдә тотуу һәм үзеңде контролдә тотуу</p>
<p>«Тәбиғәт - беззең матурлығыбыз һәм байлығыбыз» (8 сәғ.)</p>	<p>Б.Ноғоманов “Урман китабы”,А.Игебаев “Урмансы малай”,Ғ.Ишбулатов “Шыкыйыусы,шәп йүгерәүсе коштар”,Ф.Исәнғолов “Тыңлауһыз сана менән саңғы”,А. Йәғәфәрова. «Сәнскеле күлдәк» әкиәте.Ф.Фәткуллина “Карзағы языузар”, Н. Игезйәнова. «Тирәк» хикәйәһе. Төп һүззәр буйынса геройзарзы асыклау. Өзәби әкиәттәр. Әкиәт төрөн һәм темаһын билдәләү</p>	<p>Әкиәттәге тикшерәү: «Япрактың сәнскеле булығы мөмкинме?», «Кемдә?».</p> <p>Әкиәт геройзарын асыклау.</p> <p>Укытыусы укыуын тыңлау.</p> <p>Укыу диалогы: ни өсөн әкиәт (хикәйә)?</p> <p>Укыу эстән.</p> <p>Был максатка өлгәшер өсөн, һез нимә эшләй алаһығыз?</p> <p>Текстың төп фекерән асыклау.</p> <p>Әкиәттәң мәғәнә өлөштәрән таныу.</p> <p>Ижади эште парлап башкарыу: дуҫ өсөн әкиәт буйынса һораузар төзөү, яуаптар.</p> <p>Тәбиғәткә һаксыл караш тәрбиәләү</p>
<p>«Матур эш итеүсе матур» (16 сәғ.)</p>	<p>Ф. Исәнғолов. «Флүрәнәң ғәйебе нимәлә?».Ф.Фәткуллина «Кунак табыны», С. Якупов. «Кем мактансык?», А. Йәғәфәрова. «Дуҫлык менән шаярмайзар» хикәйәһе.Г.Якупова «Рәхмәт яуғанда».Ф.Исәнғолов “Батырзар”. Ф. Исәнғолов. «Кыззар менән уйнарға яраймы?» Улар безгә «кыззар менән уйнарға мөмкинме?» тигән һораузар өстөндә фекер йөрөтөргә тәкдим итте.</p> <p>А. Толстой. «Кандала».З.Кускилдина «Каскан</p>	<p>Укытыусы укыуын тыңлау.</p> <p>Әсәрзәре (Ф.Исәнғолов, А. Толстой, Ж.Кейекбаев) авторзарына кызыкһыныу белдерәү.</p> <p>Интернет селтәрәндә укытыусының һораузары буйынса әсәр авторзары һакында мәғлүмәт эзләү.</p> <p>Үз - үзеңдән укыу, абзацтар буйынса тасуири укыу.</p> <p>Укылған әзәби әсәрзәргә анализ: теманы, төп фекерзе, эш-хәрәкәттәрзән эзмә-эзделегән, һудожестволы тасуирлау сараларын билдәләү.</p> <p>Әсәрзәр буйынса тиһтерзәре менән бәхәстәрзә катнашыу, үз карашын белдерәү.</p>

	<p>эйберзәр” Ф. Исәнғолов. «Ғәбиттең сере нимәлә?».”Һин ни эшләр инең?” Ж.Кейекбаев. «Оморзак бабай» хикәйәһе. Текстың сюжетлы төзөлөшө. Сюжеттың үсешә (ғәмәлдәрзең башланыуы, төп әһәмиәтле эштәрзе башкарыу, вакиғаларзың тамамланыуы; вакиғаларзың вакыты һәм урыны). Төп һүззәр төп эстәлеген сағылдыра. Тексты кайтанан һөйләү планы. Һөйләшеү кысқартылған. Ролдәр буйынса укыу өсөн фрагмент. Ролдәр буйынса укыу өсөн тасуирлау саралары (темп, интонация). Әсәрзең тәрбиәүи һәм үстәрәүсә әһәмиәте</p>	<p>Әсәрзәрзе планға ярашлы тәржемә итеү. Әсәрзәрзең кыскаса хикәйәһе. Коллектив эш: авторлык позицияһын аңлатыу. Парлы эш: геройзарзы сағыштырыу, уларзың кылыктарын анализлау. Укығандарзы әхлаки яктан тәрбиәләү, геройзарзың кылыктарын әхлаки нормалар менән сағыштырыу. Сәләмәт йәшәү рәүешенәң файзаһын аңлау. Геройзарзың кайғыһын уртаклашыу, уларзың тойғандарын тойоу, әсәр геройзарына ярзам итеү</p>
<p>«Тыуған йортом, ерем - күнел яктыһы» (6 сәғ.)</p>	<p>Ғ.Ғәлиева. «Мин йәшәйем Уралда» шиғыры. Р. Янбулатова. «Баш кала шундай матур» шиғырын.Й.Солтанов “Өфө-беззең баш калабыз”. З. Күскилдина. «Өй туйы» хикәйәһе. А. Вәхитова. «Алмағастар ултыртабыз» хикәйәһе. В. Исхаков. «Үгәй инә үләне», «Бәпембә» шиғырзары. Синявский П. «Йәшел аптека» шиғыры (тәржемәсәһе билдәһез). Сюжеттың айырмалығы һәм окшашлығы, әсәрзәрзең тематикаһы. Әсәрзең икенсе дәрәжәләге персонаждары. Геройзың портреты. Геройзарзың карарзары кабул ителде. Авторзың, укыусының һәм укытыусының әсәр</p>	<p>Укытыусы башкарыуында әсәрзәр тыңлау. Әсәрзәрзе ишетеүгә кабул итеү. Әсәрзәр темаһын билдәләү. Башкортостан Республикаһының баш калаһы тураһында презентация, слайдтарзы анализлау. Эстән укыу. Шиғырзарзы кысқырып укыу. Телдең тасуирлау сараһын билдәләү: тасуирлау. Әсәрзең йөкмәткеһен анализлау. Яуапты тест тәкдимә менән нигезләү. Текска йәки шәхси тәжрибәгә таянып, үз фекереңде белдерәү. Укытыусы тәкдим иткән художестволы-лингвистик мини-тикшеренәү планы буйынса узғарыу</p>

	геройына мөнәсәбәте. Әсәрзең тасуирлау теле: тасуирлама. Милли үзенсәлекле һүрәтләүзәр	
«Байлык, муллык, именлек - ныкышмалы хезмәт емеше» (7 сәғ.)	Ф.Исәнғолов “Өлгөргәнлек һынауы”, Н. Игезйәнова. А.Ғарифуллина “Көтөлмәгән осрашыу”, Ә.Ихсан «Әсә рәхмәте», «Янғын» хикәйәһе. Р. Ниғмәтуллин. «Рәхмәттәр биргән рәхәт» шиғыры. Г. Якупова. «Ярғанат» хикәйәһе. Г. Ситдикова. «Сер» хикәйәһе. Әсәрзең мәғәнәүи өлөштәрәнен сәбәп-тикшереү бәйләнеше. Һәр мәғәнә өлөшөнөң терәк, төп һүззәрә һәм һүрәттәрә. Һәр мәғәнә өлөшөнөң темаһы. Текстың кыскаса йөкмәтке планы. Текстың кыскаса йөкмәткеһе. Языусылар кешенәң тормошонда (уңышында) хезмәттәң әһәмиәте тураһында	Укытыусы башкарыуында әсәрзәр тыңлау. Мәкәлдәрзең әсәр йөкмәткеһенә нисбәте. Үз аллы укыу. Бер һөйләмдән кыскырып укыу. Әсәр геройзәрәнен автор һүззәрә менән танып белеү, ыңғай һәм кире геройзәрзә асыклау. Әсәр буйынса диалог ойоштороу өсөн телмәр шарттарын тыузырыу, әңгәмәсене тыңлай һәм диалог алып бара белеү оҫталығын үстереү, үз фекерендә дәлилләү. Кешеләр тормошонда хезмәттәң әһәмиәтен билдәләү. Коллектив эш: әсәрзең планын төзөү. Эш һөйөүсәнлек тәрбиәләү
Проект эше (1 сәғ.)	«Башкорт языусылары тыуған як тураһында»	Берлектәге эшмәкәрлектәң максаттарын һәм бурыстарын билдәләү. Һөзөмтәләр алыу өсөн укыу бурыстарын хәл итеү буйынса эштәрзә планлаштырыу (укытыусы етәкселегендә). Тәкдим ителгән мәғлүмәт сығанағында күренеп торған алгоритмға ярашлы булыу. Бәләкәй төркөмдәрзә эшләү, командала эшләү. Эштең үз өлөшөн яуаплы үтәү. Туған телдә диалог алып бара, әңгәмәсене тыңлай һәм ишетә, башкаса фекерзә аңлай белеү. Үз укыу ғәмәлдәрәнен контролдә тотоу һәм үзендә контролдә тотоу
Резерв - 2 сәғ.		

**4-се класс - 50 сәғәт.**

Бүлек	Программа йөкмәтәһе	Укыуылар эшмәкәрлеге
<p>«Мәктәбем миңең тыуған йортом» (5 сәғ.)</p>	<p>Ф. Рәхимғолова. «Белем байрамы» шиғыры. С. Әлибаев. «Кояшлы китап». Ф. Ғөбәйзуллина. «Мәктәбемә» шиғыры. З. Бишева. «Кояш нимә ти?» Шиғыр-монолог, мөрәжәғәт, шиғыр-диалог. Әсәр тематикаһы, идея. Шигри әсәрҙең уйы. Лирик герой. Лирик геройдың кәйефе, кисерештәре һәм уйзары. Укыу эшмәкәрлегенә мотивация. Шәхси мәғәнәһе</p>	<p>Класташ башкарыуында йәки үз аллы укыуға әсәрҙе тыңлау. Билдәләнгән бурыска ярашлы, һайлап укыу әсәрҙең тематикаһын һәм идеяһын билдәләргә тейеш. Әсәрҙең интерпретацияһы. Геройҙардың кылыктарын тикшереп һәм баһалау. Лирик геройдың төп фекерен, кәйефен һәм кисерештәрен билдәләү. Шиғыр-монолог, шиғыр-мөрәжәғәт, шиғыр-диалог билдәләрен, шиғыр төзөү үзенсәлектәрен билдәләү. Әсәрҙең тасуирлау сараларын (синоним, антоним, эпитет, сағыштырыу, кәүзәләндереп, метафора) өйрәнеү өстөндә эш. Шәхесте үстөрөүгә китаптың роле һәм тәғлимәттәң шәхси мәғәнәһен аңлау. Укыу эшмәкәрлегенә мотивация. Укытыусыға ихтирам, мәктәпкә рәхмәт тойғоһо тәрбиәләү</p>
<p>«Дустарыңдың кәзерен бел!» (8 сәғ.)</p>	<p>М. Ғафури. «Кыр казы» хикәйәһе. Д. Бүләков. «Яңы дуҫ». “Әлфиәнен күз йәштәре”. Г. Юнысова. «Әсәйем һүззәре». Р. Ғабдрахманов. «Ысын дуҫлыҡ». Р. Байбулатовтың «Күгәрсендәр утрауы». Ю. Ильясова. «Сәтләүек-кыз» әкиәте. Башкорт языусыһы М. Ғафури. Уның ижад юлы (кыскаса мәғлүмәт). Дуҫлыҡ һаҡында хикәйәләр. Хикәйәләге вакифалардың ваҡыты һәм урыны. Исем, мәғәнәүи өлөштәре, әсәрҙең идеяһы (кабатланыу).</p>	<p>Тексты сағыу итеп йүгерек укыу. Мәғлүмәттә, геройҙардың кылыктарын, текста бирелгән вакифаларҙы эмоциональ кабул итеү һәм аңлау. Эзләү буйынса һайланма укыу күнекмәләренә эйә булыу. Укыған кешенәң ниәтен билдәләү. күсереп ултыртыу мотлак. Улардың кылыктарын баһалау. Текстың йөкмәткәһе буйынса һорауҙарҙы дөрөҫ билдәләү һәм уларҙы әңгәмәсегә бирә белеү. Уның яуабын тыңлау һәм баһалау. Әсәрҙең ролдәре буйынса тасуирлы укыу, уларҙы сәхнәләштереп.</p>

	<p>Авторзың, укыусының, укытыусының әсәр геройына мөнәсәбәте.</p> <p>Вакиғаларзы, геройзарзың кылыктарын тикшерәү һәм баһалау. Геройзың портреты төшөрөлгән.</p> <p>Әсәрзең тәрбиәүи әһәмиәте</p>	<p>Башкорт телендә диалог алып бара, әңгәмәсене тыңлай һәм ишетә, башкаса фекерзе аңлай, уның менән килешкән осракта, әсәр йөкмәткеһенән факттар менән нигезләп, үз фекерендә тыныс яклай белеү.</p> <p>Әсәр геройзарына, дустарына, класташтарына карата кайғы уртаклашыу, изгелекле ярзам күрһәтеү. Башка кешеләргә физик һәм әхлаки зыян килтерәүгә йүнәлтелгән төрлө тәртип формаларын кабул итмәү</p>
<p>«Кешене хезмәт бизәй» (6 сәғ.)</p>	<p>Р. Ғабдрахманов. «Имән шары» хикәйәһе.</p> <p>Р. Ғабдрахмановтың «Капитан» әсәре.”Ултырма кыз”.</p> <p>М. Әхмәтшиндың «Кәрәзле бал» спектакле.</p> <p>Р. Байбулатов. «Сәскәләр мажараһы» хикәйәһе.</p> <p>Әсәр авторы.</p> <p>Уның әсәренән үзенсәлектәре.</p> <p>Хикәйә темаһы һәм сюжеты, геройзар (шәхестәр), уларзың кылыктары (кабатланыу).</p> <p>Художестволы тасуирлау саралары: синонимдар, антонимдар, эпитеттар, метафоралар; уларзың әһәмиәтен аңлау.</p> <p>Кеше тормошонда хезмәттең әһәмиәте</p>	<p>Йүгерек һәм сағыу укыу.</p> <p>Укылған әсәр темаһын, уның төп фекерен аңлау.</p> <p>Геройзың кылыктарын (кылған ғәмәлдәрен) күзәтеү, уның кылыктарын башкаларзың эштәре менән сағыштырыу.</p> <p>Үзендән тормош тәҗрибәңә таянып һәм өйрәнелгән факттар нигезендә һығымта (һығымта) яһарға мөмкин.</p> <p>Телдән нәфис тасуирлау саралары тексында билдәләү һәм уларзы телмәрзә кулланыу.</p> <p>Әсәрзең логик-мәғәнәүи өлөштәрен, темаһын һәм сюжетын, геройзарзы һәм уларзың кылыктарын билдәләү.</p> <p>План төзөү һәм йөкмәткеһен үзгәртеү.</p> <p>Һеззә тирә-яктағы ысынбарлыктың матди һәм рухи киммәттәренә һаксыл мөнәсәбәт тәрбиәләү.</p> <p>Өлкәндәрзең, шул иҫәптән укытыусыларзың укыу эшмәкәрлеге һәм хезмәте һөзөмтләрен анык баһалау.</p> <p>Хезмәттең кешелектең бөтә матди һәм рухи байлыктарының нигезе булыуын аңлау.</p> <p>Укылған әсәрзәр нигезендә коммуникатив бурысты иҫәпкә алып (төрлө адресаттар өсөн) телдән һөйләү язмаһын калдырыу</p>
<p>«Ышаныслы, көслө һәм уңышлы кеше булып калыуы еңелме?»</p>	<p>Д.Бүләков “Томбойок сәскәһе”, “Йәшел гармун”Н. Ғәйетбаев. «Акбулат батыр» әкиәте. “Төнгө осрашыу”.”Батырлык эле”.</p> <p>М. Әхмәтшин. «Бер урам малайзары» хикәйәһе.</p> <p>И. Тимерханов. «Шишмә» шиғыры.</p>	<p>Укылған әсәр темаһын, уның төп фекерен аңлау.</p> <p>Әзәби мини-тикшеренеү процесында катнашыу, бурыс куйыу һәм уны хәл итеү.</p> <p>Әзәби тикшеренеү эшмәкәрлеге максаттарын һәм бурыстарын кабул итеү һәм һаклау, уны тормошка ашырыу сараларын эзләү</p>

<p>(8 сәғ.)</p>	<p>С. Латипов. «Елэк ерзэ бишэ» хикэйһе. Л. Якшыбаеваның «Актырнак». Художество жанрзары үзенсәлектәре (хикэйә, әкиәт). Тематика (идея), төп фекер, сюжет структураһы. Телдең тасуирлау сараларының үзенсәлеге, сюжеттар төзөү һ.б. Геройзарзың темалары, идеялары, кылыктары окшаш. Авторзар һөйләүзәрәндә, халык, автор әкиәттәрәндә изгелек һәм яуызлык темаһы. Геройзарзың кылыктары әхлак күзлегенән сығып башкарыла. Языусыларзың кешенәң шәхси сифаттарын үстөрөү тураһында әсәрзәрә</p>	<p>һәм яңы алымдарын кулланыу һәләтенә эйә булыу. Һайлап һәм эзләп укыу. Һығымта яһау. Телгә карата тәҗрибелек сараларын кабул итеү һәм уларзы телдә урынлы кулланыу. Әхлак күзлегенән геройзарзың кылыктары, геройзың кылыктары тураһында үз фекерен дәлилләү. Вакиғалар үсешен күзәтеү һәм әсәрзәң мәғәнәүи өлөштәрән билдәләү, уларзың нигезен, планын төзөү һәм текст йөкмәткеһен һөйләү. Әсәрзәң ыңғай геройзары миҗалында хәүефһез сәләмәт йәшәү рәүешенә кулайлама төзөү. Ижади хезмәткә, уның һөзөмтәһенә, халык байлығының матди һәм рухи киммәттәрәнә һаксыл мөнәсәбәткә дәрәтләндерөүзә үстөрөү</p>
<p>«Тыуған ерем минең!» (6 сәғ.)</p>	<p>А. Игебаев. «Кәзерле тыуған ерем!» шиғыры. «Урал» поэмаһы (өзөк). Я. Хамматов. «Салауат» романынан өзөк. “Коткарыу”. Ф. Иҗәнғолов. «Баһыузағы күл» хикэйһе. А. Игебаев. «Урал кояшы», «Тыуған ерем минең» Тыуған як тураһында шиғырлы әсәрзәр. Тәбиғәт киңлектәрән, тыуған яктың эшһөйәр, рухи яктан көслө халыктарын данлау. Поэмаһың (шиғриәттең) художество жанрзары, хикэйә. Уларзың текст структураһы үзенсәлектәре. Әсәрзәр идеяһының төрлөлөгө. Художество жанрзарының идея, уй-ниәттәрә тәрәнлеге</p>	<p>Әсәрзә үз аллы укыу һәм уның йөкмәткеһен аңлау. Художество жанрзары темаһын аңлау, идея тәрәнлеге. Поэмаһың һәм хикэйәһенәң художество үзенсәлектәрән, текстың структураһын, телдең художестволы тасуирлау сараларын билдәләү һәм аңлау, уларзы телдән һөйләүзә урынлы кулланыу. Һораузы дөрөҗ формалаштырыу һәм әсәрзә интерпретациялау барышында уны әңгәмәсегә бирә белеү. Әңгәмәсенәң яуабын баһалау. Әсәрзән өзөктәр укыу, һайлап укыу. Тәбиғәткә, матди һәм рухи киммәттәргә һаксыл мөнәсәбәт тәрбиәләү, тыуған төйәктең эшһөйәр һәм рухи яктан көслө халкына ихтирам тәрбиәләү</p>
<p>«Тыуған илендең тарихын бел!» (6 сәғ.)</p>	<p>М. Кәрим. «Беззәң өйзәң йәме» (өзөк), «Билдәһез һалдат» повестары. Ф. Акбулатова. «Атай икмәге» хикэйһе.</p>	<p>Укылған әсәр темаһын, уның төп фекерен аңлау. Тыуған илен, тыуған төйәгең тарихына кызыкһыныу уятыу. Тарихи мәғлүмәт сығанағын һайлау эшмәкәрлектең темаһына һәм</p>

	<p>Ф. Туғызбаева. «Икмәк» шиғыры. Художество жанрларының күп төрлөлөгө (хикәйә, шиғыр, повесть). Проза һәм шиғри телмәр. Повесть йөкмәткеленен художество һәм структура үзенсәлектәре. Повестың мәғәнәле өлөштәре. Ошо художество жанрындағы вакиғалар урыны һәм вақыты</p>	<p>максатына ярашлы: дәреслек, һүзлек, белешмә, энциклопедия, интернет селтәре һәм башкалар. Бирелгән алгоритмға ярашлы, кәрәкле сығанакта асыктан-асык бирелгән мәғлүмәтте табырға. Төрлө укыу төрҙәрен кулланыу - танышыу, өйрәнеу, һайлап алыу, эзләү юлы. Мөһим һәм дөрөҫ булмаған мәғлүмәтте үз аллы йәки укытыусы тәкдим иткән тикшереп ысулы нигезендә таныу (һүзлектәр, белешмәләр ярзамында). Башкорт художестволы тасуирлау тел сараларының үзенсәлекле үзенсәлектәрен аңлатыу. Төрлө социаль хәлдәрҙә өлкәндәр һәм тиҫтерҙәр менән хезмәттәшлек итеү, конфликт тыузырмау, бәхәсле хәлдәрҙән сығыу юлдарын табуу, төрлө фекерҙәр булыу мөмкинлеген таныу оҫталығын үстөрөү. Тууған ағындың, тууған ерендең тарихын белерү, хөрмәт итеү.</p>
<p>«Рус һәм сит ил язуыларының әсәрҙәре» (10 сәғ.)</p>	<p>А. Пушкин. «Балыҡсы һәм балыҡ хақында әкиәт» (А. Йәғәфәрова тәржемәһе). А. Чехов. «Аҡмаңлай» хикәйәһе (тәржемәһе билдәһе). Бианки В. «Кәкүк балаһы» (тәржемәһе билдәһе). Михалковтың «Китап һөйөүсе» (К. Даян тәржемәһе). С. Панасенко «Япрак». Ш. Перро. «Кызыл калпак» әкиәте - А. Йәғәфәрова тәржемәһе). Гримм кәрҙәштәр. «Акыллы көтөүсе» әкиәте (тәржемәһе билдәһе). «Йәшлек шишмәһе» япон әкиәте (тәржемәһе билдәһе). А. Ваняг. «Аҡкош» хикәйәһе (тәржемәһе билдәһе).</p>	<p>Әсәрҙе үзаллы укыу күнекмәләрен тәрбиәләү. Һайланма укыу. Әсәрҙе интерпретациялау оҫталығын үстөрөү. Портреттың, геройҙар кылыктарының тулы характеристикаһы һәм теге йәки был вакиғаларға мөнәсәбәттеңдә белдерерү. Авторҙың художестволы уйҙарын билдәләү. Әсәрҙәрҙең композицион үзенсәлектәрен анализлау. Вақытка, вакиғалар, ситуациялар килеп сыккан урынға һ.б. ярашлы төрлө художество жанрларының сюжет линияһын күзәтерү. Рус язуылары һәм донъя әҙәбиәте әсәрҙәренә кызыкһыныуҙы үстөрөү. Рәсәй граждандар берҙәйлеген, художество мәҙәниәтенә хөрмәтле мөнәсәбәтте һәм кызыкһыныуҙы, төрлө сәнғәт төрҙәренә, үз халкының йолаларына һәм ижадына һизгерлектә булдырыу</p>

	<p>Рус классиктарының һәм донъя әзәбиәтенә әсәрзәре.</p> <p>Авторзәр әсәрзәренә сюжет үзенсәлектәре.</p> <p>Әсәрзәр идеяларының берзәмләге - изгелек яуызлыкты еңә.</p> <p>Сағыштырыуларзың, кәүзәләндерәүзәң, метафораларзың милли үзенсәләге, уларзың нәфис һүззәгә әһәмиәте.</p> <p>Әсәр геройы: уның портреты, телмәре, кылыктары, уй-фәкерзәре.</p> <p>Әсәрзәң композицион үзенсәлектәре. Фәкер йөрәтәү (монолог).</p> <p>Геройзәр диалогы.</p> <p>Һынлы сәңгәт һезе</p>	
<p>Проект әше (1 сәғ.)</p>	<p>Мостай Кәримдәң «Беззәң әйзәң йәмә» повесы буйынса төшөрәлгән «Һеңләкәш» фильмы хақында</p>	<p>Шәхси йәки төркөмлә проект әше өстөндә әшмәкәрлек ойоштороу.</p> <p>У этаптарын азымлап тормошка ашырыу планын төзәү.</p> <p>Берлектәгә әшмәкәрлек максаттарын һәм бурыстарын кабул итеү.</p> <p>Максатка ирешәү буйынса коллектив әш планын төзәү (ролдәрзә бүләргә, һөйләшәп килешәргә, процесты һәм уртақ әш һөзөмтәһен тикшерәргә).</p> <p>Парлап, бәләкәй төркөмдәрзә, командаларза әшләү.</p> <p>Бәләкәй әшсә төркөмдә катнашыусылар менән етәкселек итергә йәки йөкләмәләрзә үтәргә, буйһонорға әзер булыу.</p> <p>Әштең үз өлөшөн яуаплы үтәү.</p> <p>Клас алдында сығыш яһау</p>
<p>Резерв - 1 сәғ.</p>		



Дәрестәр бүленеше 2 класс

№	Тема	Сәғ.һаны	Үткәреү вақыты	Фактик үткәреү вақыты
1.	Ф.Туғызбаева «Мин укыусы» шиғыры,М.Ғәли “Укы,эшлә,акыл йый!”шиғыры.	1	4.09	
2.	Ф.Исәнғолов «Баҫкыс”.	1	7.09	
3.	З.Кускилдина «Канатһыз турғай”	1	11.09	
4.	Ш.Биккол “Кешегә кәрәк белем”	1	14.09	
5.	Бишек йырзаны.	1	18.09	
6.	Б.Искужин «Әшкәк-бешкәк,йәки беззең уйыныбыз”.	1	21.09	
7.	Бармактар менән уйындар.	1	25.09	
8.	Шаяртыузар.	1	29.09	
9.	Такмактар.	1	2.10	
10.	.Йомғаклау.	1	5.10	
11.	А.Йәғәфәрова «Без әкиәт тыңлайбыз”.	1	9.10	

12.	Төлкө менэн этэс.	1	12.10	
13.	Төлкө менэн этэс.	1	16.10	
14.	М.Ғабдрахманов “Айыухас менэн Айыукас мәктәптә”	1	19.10	
15.	“Ба М.Ғабдрахманов “Айыухас менэн Айыукас мәктәптә”(дауамы)	1	23.10	
16.	)”Батыр малай” (дагстан халык әкиәте)	1	26.10	
17.	З.Кускилдина «Сакырылмаған кунак»	1	9.11	
18.	Д.Талхина «Күгәрсен күззәре»	1	13.11	
19.	М.Пришвин «Ак муйынсак»	1	16.11	
20.	С.Михалков «Һөзөшкөм килә»	1	20.11	
21.	«Базлауык» (япон халык әкиәте)	1	23.11	
22.	З.Кускилдина «Ай акылға ултыртты»	1	27.11	
23.	«Төлкө менэн кәзә тәкәһе» (рус халык әкиәте)	1	30.11	
24.	Йомғаклак дәресе.	1	4.12	
25.	Ф.Туғызбаева «Әсәйемдең кулы күп», А.Игебаев “Өйрәнгән ул әзергә”.	1	7.12	
26.	А.Докучаева «Көсөк”, ”һыу баһыу”.	1	11.12	
27.	А.Игебаев «Тыуған як”, ”Йәй”	1	14.12	

28.	С.Ғәләүетдинов «Корот”,”Буза”,”Көбө”	1	18.12	
29.	Ф.Туғызбаева “Балыксы” Айтуған бабай”	1	21.12	
30.	«Бесәйзең өйө яна”, «Һайысқан бутка бешергән” (рус халык ижадынан)	1	25.12	
31.	Йомғаклау дәресе.	1	28.12	
32.	Б.Ноғоманов «Урман китабы”	1	11.01	
33.	А.Игебаев «Урмансы малай”	1	15.01	
34.	Ғ.Ишбулатов «Шыкыйыусы,шәп йүгерәүсе коштар”	1	18.01	
35.	Ф.Исәнғолов «Тыңлауһыз сана менән саңғы”	1	22.01	
36.	А.Йәғәфәрова «Сәнскеле күлдәк”	1	25.01	
37.	Ф.Фәткуллина «Карзағы языузар”	1	29.01	
38.	Н.Игеҙйәнова Тирәк	1	1.02	
39.	Йомғаклау дәресе	1	5.02	
40.	Ф.Исәнғолов «Флүрәнен ғәйебе нимлә?”Г.Шафиқова «Зоокласс”	1	8.02	
41.	Ф.Фәткуллина «Кунак табыны”	1	12.02	
42.	С.Якупов «Кем мактансык?”	1	15.02	
43.	А.Йәғәфәрова «Дуслык менән шаярмайзар”	1	19.02	

44.	А.Йәгәфәрова «Дуслык менән шаярмайзар»	1	22.02	
45.	Г.Якупова «Рәхмәт яуғанда», Р.Сабитов “Булышам”	1	26.02	
46.	Ф.Исәнғолов «Батырзар!»	1	29.02	
47.	Ф.Исәнғолов «Кыззар менән уйнарга яраймы?»	1	4.03	
48.	А.Толстой «Кандала»	1	7.03	
49.	З.Кускилдина «Каскан әйберзәр»	1	11.03	
50.	Ф.Исәнғолов «Ғәбиттең сере нимәлә?»	1	14.03	
51.	Ф.Исәнғолов «Һин ни эшләр инең?»С.Муллабаев «Сәләмең кайза?»	1	18.03	
52.	Ф.Туғызбаева «Үсегеүсән бер Малай»	1	21.03	
53.	Ф.Исәнғолов «Нимә тип яуап бирер инең?»Ғ.Дәүләди «Шапшак Кинйәбай»	1	1.04	
54.	Ж.Кейекбаев «Оморзак бабай».	1	4.04	
55.	Йомғаклау дәресе.	1	8.04	
56.	Г.Ғәниева «Мин йәшәйем Уралда»	1	11.04	
57.	Ф.Туғызбаева «Баш кала шундай матур»	1	15.04	

58.	Й.Солтанов «Өфө-беззең баш калабыз»Р.Янбулатова “Гүзэл Өфөм – баш калам”	1	18.04	
59.	М.Садикова «Тыуған яктарым һәйбәт!»	1	22.04	
60.	З.Кускилдина «Өй туйы», Ә.Вахитова “Алмағастар ултыртабыз”	1	25.04	
61.	В.Исхаков «Үгәй инә үләне”,”Әрем”,”Кесерткән”,Е.Приходько “Бәпембә”.П.Синявский “Йәшел аптека”	1	29.04	
62.	Ф.Исәнғолов «Өлгөргәнлек һынауы”	1	2.05	
63.	Р.Абуталипова «Уңған уң кул”,К.Булат “Икмәк”,”Әпәкәй	1	6.05	
64.	А.Ғарифуллина «Көтөлмәгән осрашыу”	1	13.05	
65.	Н.Игезйәнова «Янғын”	1	16.05	
66.	Ә.Ихсан «Әсә рәхмәте”,Р.Ниғмәтуллин “Рәхмәттәр биргән рәхәт”	1	20.05	
67.	Г.Якупова «Ярғанат”,Н.Сәлимов “Кемдәр маладис була?”	1	25.05	
68.	Г.Ситдикова «Сер”, «Бик ярата мине эш”. Йомғаклау дәресе.	1		

### Дәрестәр бүленеше 4 класс

№	Тема	Сәғ.һаны	Үткәреү вақыты	Фактик үткәреү вақыты
1.	Ф.Рәхимғолова «Белем байрамы», С.Әлибай “Кояшлы китап”, Ф.Ғөбәйзуллина “Мәктәбемә”	1	4.09	
2.	М.Ғафури «Балалар һәм китап”, ”Кыр казы”	1	7.09	
3.	М.Кәрим «Беззең өйзөң йәме”.(өзөк)	1	11.09	
4.	М.Кәрим “Кунак килде”	1	14.09	
5.	М.Кәрим «Шулай башлана йәшәү”, ”Билдәһез һалдат”	1	18.09	
6.	З.Биишева «Кояш нимә тине?”	1	21.09	
7.	З.Биишева «Йәшел йүгән”	1	25.09	
8.	З.Биишева “Ат һәм күгәүен”, ”Кыш баһадир”	1	28.09	
9.	Д.Бүләков «Яңы дуҫ”	1	2.10	
10.	Д.Бүләков «Әлфиәнең күз йәштәре”	1	5.10	
11.	Д.Бүләков «Кышкы сәскәләр”	1	9.10	
12.	Д.Бүләков “Томбойок сәскәһе”	1	12.10	

13.	Д.Бүләков «Йәшел гармун»	1	16.10	
14.	Я.Хамматов «Салауат»	1	19.10	
15.	Я.Хамматов «Коткарыу»	1	23.10	
16.	А.Игебаев «Һай,тыуған ер,ғәзиз ер!»”Урал”	1	26.10	
17.	Ноғман Мусин «Етемәк болан балаһы»	1	9.11	
18.	Ноғман Мусин «Карағай башында бер төн»	1	13.11	
19.	Ноғман Мусин «Татлы тамак һуһар»	1	16.11	
20.	Ноғман Мусин «Коралайзар»	1	20.11	
21.	Ф.Исәнғолов «Баһыу уртаһындағы күл»	1	23.11	
22.	Ф.Исәнғолов «Өс малай һәм бер йәйен тураһында хикәйә»	1	27.11	
23.	Ф.Исәнғолов «Маһаһыз төн»	1	30.11	
24.	Ф.Исәнғолов «Урман патрулдәре»	1	4.12	
25.	С.Әлибай «Кышкы урман»,”Алтын көз”,”Урал қояшы”,”Тыуған ерем”	1	7.12	
26.	А.Пушкин «Балыксы һәм балык тураһында әкиәт» С.Михалков «Китап һөйөүсе»	1	11.12	
27.	А.Чехов «Ақмаңлай»	1	14.12	
28.	В.Бианки «Кәжүк балаһы»	1	18.12	

29.	В.Осеева «Ни өсөн?»	1	21.12	
30.	С.Панасенко «Япрак»	1	25.12	
31.	Ф.Туғызбаева “Икмәк”, ”Бисмилла!”	1	28.12	
32.	Ф.Туғызбаева «Көтөлмәгән буран»	1	15.01	
33.	Н.Ғәйетбай “Акбулат батыр”	1	22.01	
34.	Н.Ғәйетбай «Төнгө орашыу»	1	29.01	
35.	Г.Юнысова «Әсәм һүззәре”, ”Тыуған ерем”	1	5.02	
36.	Р.Байбулатов «Күгәрсендәр төйөгөндә»	1	12.02	
37.	Р.Байбулатов «Батырлык эле»	1	19.02	
38.	Р.Байбулатов «Сәскәләр мажараһы»	1	26.02	
39.	Р.Ғабдрахманов “Имән төбөнән сыжкан шар”	1	4.03	
40.	Р.Ғабдрахманов “Безғолак”	1	11.03	
41.	Р.Ғабдрахманов «Ултырма кыз»	1	18.03	
42.	Р.Ғабдрахманов “Капитан”	1	1.04	
43.	Р.Ғабдрахманов «Ысын дуслык»	1	8.04	



44.	М.Эхмэтшин «Бер урам малайзары»	1	15.04	
45.	М.Эхмэтшин “Кэрэзле бал”	1	22.04	
46.	М.Эхмэтшин “Гөлийемеш”	1	29.04	
47.	Ф.Акбулатова “Толпар канатлы ат була”	1	6.05	
48.	Ф.Акбулатова “Атай икмәге”	1	13.05	
49.	И.Тимерханов “Шишмә”	1	20.05	
50.	И.Тимерханов “Бүре бар”	1		







## **Укытыу-методик һәм мәғлүмәт-ресурс яктан тәъмин итеу**

### **Уөытыу-методик кулланмалар**

1. Аллабердина М. Р. Методические указания к учебнику «Әзәби укыу» («Литературное чтение») 3 для классаобщеобразовательных организаций с родным (башкирским) языком обучения. Учебник – Уфа: Издательство ГУП РБ БИ «Китап» имени Зайнаб Биишевой, 2017. – 155 с.

2. Иксанова Р. М., Казыханова З. И. Методические указания к учебнику «Әзәби укыу» («Литературное чтение») для 1 класса общеобразовательных организаций с родным (башкирским) языком обучения. Учебник – Уфа: Издательство ГУП РБ БИ «Китап» имени Зайнаб Биишевой, 2017. – 137 с.

3. Казыханова З. И. Методические указания к учебнику «Әзәби укыу» («Литературное чтение») для 2 класса общеобразовательных организаций с родным (башкирским) языком обучения. Учебник – Уфа: Издательство ГУП РБ БИ «Китап» имени Зайнаб Биишевой, 2017. – 186 с.

4. Мавлярова А. Т. Зайниева Р. А. Методические указания к учебнику «Әзәби укыу» («Литературное чтение») для 3 класса общеобразовательных организаций с родным (башкирским) языком обучения. Методические указания к учебнику «Әзәби укыу» («Литературное чтение») для 3 класса общеобразовательных организаций с родным (башкирским) языком обучения– Уфа: Издательство ГУП РБ БИ «Китап» имени Зайнаб Биишевой, 2017. – 186 с.

### **Өйрәтеу материалдары**

1. Башкорт халык ижады. Беренсе китап. Йырзар. – Өфө: Башкортостан китап нәшриәте, 2008. – 318 б.

2. Башкорт халык ижады. 8-се том. Эпос: иртәктәр һәм эпик кобайырзар. – Өфө: Китап, 2006. – 492 б.

3. Башкорт халык ижады. 11-се том. Новеллистик әкиәттәр. – Өфө: Китап, 2008. – 568 б.
4. Ураксин З. Г. Фразеологический словарь башкирского языка. – Обновлённый, 2-ой выпуск. – Уфа: Китап, 2006. – 344 с.
5. Русско-башкирский словарь. В 2-х т. / под ред. З. Г. Ураксина. – Уфа: Башкирская энциклопедия, 2005. – Т. I – 808 с.; Т. II – 680 с.
6. Галяутдинов И. Г Башкирские народные детские игры. – Уфа: Китап, 2002. – 248 с.
7. Башкирское народное творчество: Фольклор обычаев. Т.1. / Составитель. А. М. Сулейманов. – Уфа: Китап, 1995. – 560 с.
8. Хөсәйенов Ғ. Б. Башкорт әзәбиәтенең поэтикаһы. Беренсе киҫәк. Теоретик поэтика / Ғ. Б. Хөсәйенов – Өфө: Ғилем, 2006. – 403 б.
9. Хөсәйенов Ғ. Б. Әзәбиәт ғилеме һүзлеге. – Өфө: Китап, 2006. – 248 б.
10. Хадыева Р. Н. Этнолингвистический словарь башкирского языка. – Уфа, 2002. – 176 с.
11. Әхмәтйәнов К. Ә. Әзәбиәт теорияһы. – Үзгәрешле 3-сө басма. – Өфө: Китап, 2003. – 392 б.

#### **Мәғлүмәт ресурстары**

12. Башкирское издательство «Китап» им. З. Бишевой // URL: <http://www.kitap-ufa.ru/information/elektronnye-uchebnye-posobiya.php> (дата обращения: 3.07.2022).
13. Башкортса википедия. Ирекле энциклопедия // URL: [https://ba.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D1%88\\_%D0%B1%D0%B8%D1%82](https://ba.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D1%88_%D0%B1%D0%B8%D1%82) (дата обращения: 3.11.2021).
14. Башкорт теле // URL: <http://tel.bashqort.com> (дата обращения: 3.11.2021).

15. Отдел башкирской литературы и краеведения // URL: <http://www.bashnl.ru/en/o-biblioteke/struktura-biblioteki/otdel-bashkirskoy-literatury/> (дата обращения: 03.07.2022).
16. Сайт изучения башкирского языка // URL: <http://tel.bashqort.com> (дата обращения: 03.07.2022).
17. Сайт национальной библиотеки им. Валиди // URL: <http://www.bashnl.ru> (дата обращения: 03.07.2022).
18. Электронные учебники // URL: <http://in-yaz-book.ru/bashkir.shtml> (дата обращения: 03.07.2022).